

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
MUITINĖS VEIKLOS KATEDRA

AIDAS VIKŠNA

MUITINIŲ ADMINISTRAVIMAS

**ŽEMĖS ŪKIO PRODUKTŲ IMPORTO IR EKSPORTO MUITINĖS
PROCEDŪRŲ TAIKYMO YPATUMAI**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas -
doc. dr. J. Radžiukynas

2006, Vilnius

TURINYS

ĮVADAS	3
1. ŽEMĖS ŪKIO PRODUKTŲ IMPORTO IR EKSPORTO REGULIAVIMO EKONOMINĖS IR TEISINĖS PRIELAIDOS	5
1. 1. ES bendroji žemės ūkio politikos samprata, jos tikslai ir reguliavimo instrumentai	5
1. 2. Žemės ūkio produktų importo ir eksporto reguliavimo instrumentai	10
1. 3. Muitinės funkcijos įgyvendinant Bendąją žemės ūkio politiką ir jų ypatumai	14
2. ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ IMPORTO IR EKSPORTO BEI MUITINĖS FUNKCIJŲ POKYČIŲ ANALIZĖ	21
2. 1. Žemės ūkio ir maisto produktų importo ir eksporto apimties, struktūros ir pokyčių analizė	21
2. 2. Importuojamų maisto gaminių tarifinės ir netarifinės prekybos priemonės ir jų taikymo muitinės kontrolė	31
2. 3. Eksportuojamų maisto produktų eksporto reguliavimas ir muitinės priežiūros priemonių taikymas	40
3. BENDROSIOS ŽEMĖS ŪKIO POLITIKOS PERSPEKTYVOS	49
3. 1. Žemės ūkio rinkos liberalizavimas	49
3. 2. Eksporto muitinių procedūrų kontrolės sustiprinimas	52
PABAIGA	57
IŠVADOS IR SIŪLYMAI.....	58
LITERATŪROS SĄRAŠAS	61
SANTRAUKA	65
SUMMARY	67
PRIEDAI	69

IVADAS

Temos problematiškumas: Bendroji žemės ūkio politika suvaidino ypač svarbų vaidmenį plėtojant ir gilinant integracijos procesus Europoje. Lietuvai įsiliejus į bendrąją ES rinką atsivėrė galimybė veikti didesnėje ir aktyvesnėje rinkoje, naudotis ES paramos instrumentais. Tačiau kartu su padidėjusiomis galimybėmis Lietuvos žemės ūkio sektoriui teko priimti ir ES bendrosios rinkos iššūkius: didesnę konkurenciją vidaus rinkoje, aukštus kokybės standartus, prekybos ir gamybos apribojimus. Kol kas nepakankamai suderinti žemės ūkio produktų muitinio įforminimo aspektai tarp muitinės bei Nacionalinės mokėjimo agentūros. Europos Sąjungos šalių muitinėse dar nėra vienodai traktuojamos kai kurios reglamentų, kitų normatyvinių aktų nuostatos, dėl ko kyla nemažai nesusipratimų, teikiant paslaugas užsienio įmonėms. Esant sudėtingų Europos Sąjungos muitinės veiklą reglamentuojančių teisės aktų, reglamentų, kodeksų gausybei, tarptautinės prekybos operatoriams sunku susigaudyti procedūrose ir tvarkose, forminant krovinius muitinėse.

Temos aktualumas: Lietuvai tapus ES nare pasikeitė žemės ūkio ir maisto produktų prekybos režimas ir muitinės importo ir eksporto procedūrų teisinis reguliavimo ir jų kontrolės atlikimas.

Tyrimo objektas: Žemės ūkio produktų importas ir eksportas.

Tyrimo dalykas: Eksporto ir importo muitinės procedūros taikomos žemės ūkio produktams.

Tyrimo hipotezė: Lietuvai įstojus į ES žymiai padidės maisto produktų eksportas, kas iššauks šių produktų muitinės kontrolės poreikį.

Tyrimo tikslas: išnagrinėti žemės ūkio produktų eksporto ir importo ir jiems taikomų muitinės procedūrų pokyčius Lietuvai įstojus į ES.

Tyrimo uždaviniai:

- apibūdinti Bendrąją žemės ūkio politiką, atskleisti jos tikslus ir reguliavimo instrumentus;
- išnagrinėti žemės ūkio produktų importo ir eksporto reguliavimo instrumentus;
- atlikti Lietuvos žemės ūkio produktų eksporto ir importo analizę 2000-2005 metais;
- išanalizuoti importo ir eksporto muitinių procedūrų taikymo ypatumus žemės ūkio produktams;
- pateikti bendrosios žemės ūkio politikos perspektyvas.

Tyrimo metodai: indukcinis metodas, tradicinis dokumentų analizės metodas, kontent analizė, lyginimo metodas, statistinių duomenų analizė.

Darbui naudojami šie šaltiniai: įvairios publikacijos - knygos, moksliniai straipsniai, Žemės ūkio ministerijos pirminė medžiaga, Statistikos departamento ir Muitinės departamento duomenys.

NAUDOTOS SĄVOKOS

Importo mokesčiai – tai muito mokesčiai, lygiavertį poveikį turinčios rinkliavos ir kiti importo mokesčiai, kuriuos nustato bendroji žemės ūkio politika arba konkretūs prekybos susitarimai, taikomi tam tikroms prekėms, gautoms iš perdirbtų žemės ūkio produktų.

Eksportas – tai produktų išvežimas iš Bendrijos muitų teritorijos, atlikus muitinės eksporto formalumus.

Importas – tai produktų įvežimas į Bendrijos muitų teritoriją, atlikus muitinės importo formalumus.

Kvota – produktų ar prekių, kurie per nustatytą laiką gali būti įvežti ar išvežti iš ES muitų teritorijos, kiekis ar vertė.

Trečiosios šalys – valstybės, kurios nėra ES narės.

Importo licencija – tai ES Komisijos reglamento (EB) Nr. 1291/2000 I priede nurodytos formos dokumentas, suteikiantis įgaliojimus ir įsipareigojimus importuoti atitinkamą jame nurodytą produktų kiekį, jo galiojimo laikotarpiu, išskyrus nenugalimos jėgos (*force majeure*) aplinkybes.

Eksporto licencija – tai ES Komisijos reglamento (EB) Nr. 1291/2000 I priede nurodytos formos dokumentas, suteikiantis įgaliojimus ir įsipareigojimus eksportuoti jame nurodytą produktų kiekį jo galiojimo laikotarpiu, išskyrus nenugalimos jėgos (*force majeure*) aplinkybes.

Kompensacijoms taikoma nomenklatūra – tai žemės ūkio produktų nomenklatūra, taikoma eksporto kompensacijoms pagal Komisijos reglamentą (EEB) Nr. 3846/87.

Produktų užsienio prekyba – produktų/prekių įvežimas į Bendrijos muitų teritoriją arba produktų/prekių išvežimas iš Bendrijos muitų teritorijos nepriklausomai nuo jų gabenimo per sieną būdo.

Bendrijos muitų teritorija – tai Reglamento Nr. 2913/92 3 straipsnyje nurodytos teritorijos.

1. ŽEMĖS ŪKIO PRODUKTŲ IMPORTO IR EKSPORTO REGULIAVIMO EKONOMINĖS IR TEISINĖS PRIELAIDOS

1.1. ES bendroji žemės ūkio politikos samprata, jos tikslai ir reguliavimo instrumentai

Bendroji žemės ūkio politika (BŽŪP) (angl. Common agricultural policy, pranc. Politique agricole commune, vok. Gemeinsame Agrarpolitik) - tai nuosekliai išplėtota perskirstomojo pobūdžio Europos Sąjungos politika, kurios svarbiausia paskirtis – ES biudžeto lėšomis remti žemės ūkio sektorių, garantuojant žemės ūkio produkcijos supirkimo kainas. BŽŪP pagrindas yra sudėtingas daugelio ž.ū. produktų rinkos reguliavimo mechanizmas, palaikantis didesnes negu pasaulinės produkcijos kainas.¹

Europos Bendrija įsikūrė 1952 m., sujungus tuo metu strategines žaliavas: plieną ir anglį. Šia sutartimi buvo siekiama užtikrinti taiką tarp II Pasauliniame kare dalyvavusių valstybių - Vokietijos, Prancūzijos ir kt. Taikos užtikrinimo tikslu susivienijusios šalys ėmė bendrai spręsti ir kitą problemą - kaip aprūpinti maisto produktais karo nuniokotos Europos gyventojus. 1957 m. Belgija, Italija, Liuksemburgas, Olandija, Prancūzija bei Vokietija Romoje pasirašė Europos Ekonominės Bendrijos steigimo sutartį, kurioje pripažinta būtinybė sukurti Bendrą žemės ūkio politiką.

Romos sutartis numatė BŽŪP sukūrimą: 39 straipsnyje buvo numatyti BŽŪP tikslai, kuriais siekiama subalansuoti interesus tarp gamintojų ir vartotojų; 40 straipsnyje buvo numatytos bendros rinkų organizavimo priemonės, tačiau detalės liko neaiškios; sutarties II priede yra išvardinti žemės ūkio produktai, kurie yra priklausomi nuo BŽŪP. Tai yra “pirmos stadijos” perdirbimo produktai, pvz.: malimo pramonės produktai ir pieno produkcija.

Pagrindiniai Romos sutartyje įtvirtinti BŽŪP tikslai:

- didinti žemės ūkio gamybą;
- garantuoti normalų žemdirbių pragyvenimo lygį;
- stabilizuoti rinką;
- užtikrinti maisto ir kitų žemės ūkio produktų tiekimą;
- užtikrinti, kad maisto produktai pasiektų vartotoją jam priimtinais kainomis.²

¹ Mano ūkis // http://www.manoukis.lt/index.php?open=submain&skiltis=19&nav=EURO%C5%AAKIS&ban_id=2; prisijungimo laikas: 2006-06-19.

² Europos Sąjunga. <http://www.euro.lt/evn/showarchive.php3?ArticleID=48&Cat=3>; prisijungimo laikas: 2006-09-22.

Taigi, šie tikslai vienodai atspindėjo žemės ūkio produkcijos gamintojų ir vartotojų interesus. Pradiniame BŽŪP formavimo etape, žemės ūkio gamybos ir maisto produktų suvartojimas Europos valstybėse buvo skirtingas, todėl kiekviena Europos Sąjungos valstybė, atsižvelgdama į savo šalies specifines žemės ūkio sąlygas, galėjo formuoti BŽŪP. Stengiantis išvengti neigiamų socialinių ir ekonominių pasekmių, tokių kaip nedarbas miestuose ar kaimo vietovėse, socialinės adaptacijos problemos ir pan., formuojant BŽŪP buvo atsižvelgta į žemės ūkio gamybos specifiką (žemės ūkis – ne tik šalies ūkio, užtikrinančio pajamas, dalis, bet ir žemdirbyste besiverčiančių žmonių gyvenimo būdas). Tai turėdamos galvoje, Europos Sąjungos šalys atsisakė revoliucinių pertvarkymų žemės ūkyje ir pasirinko tradicinį žemės ūkio paramos variantą.

Taip pat šios šalys sutarė dėl pagrindinių BŽŪP priemonių ir principų, kurie galioja ir šiandien:

- bendra žemės ūkio produktų rinka;
- bendrijos preferencija (pirmenybė ir privilegijos, teikiamos Europos Bendrijos gamintojams);
- finansinis solidarumas (BŽŪP finansuojama bendromis lėšomis per EB biudžetą).³

Finansinis solidarumas reiškia, kad bendros politikos išlaidos dengiamos iš Žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondų, žemės ūkis finansuojamas nepriklausomai nuo to, koks produktas gaminamas, kurioje Bendrijos šalyje, bendros rinkos funkcionavimas turi užtikrinti laisvą prekių judėjimą tarp valstybių narių, o bendrų interesų pirmenybė nustato pirmenybę realizuoti vidaus gamybos produktus prieš trečiųjų šalių gaminius, kadangi Bendrijos kainos yra aukštesnės negu pasaulinės.

BŽŪP vykdymo tikslas - sudaryti palankias verslo sąlygas ES šalių gamintojams ir eksportuotojams, pvz., kai žemės ūkio produktai iš ES išgabenami į „trečiąsias“ šalis, jiems taikomos eksporto kompensacijos. Ne mažiau svarbus tikslas – Europos Bendrijos rinkos stabilizavimas. Šiam tikslui pasiekti taikomos įvairios priemonės: apsaugos nuo pigių importuotų produktų iš „trečiųjų“ šalių priemonės (muitai, kvotos, preferencinės tarifinės priemonės), importo ir eksporto licencijos, įvežimo ir išvežimo ribojimas bei draudimas ir kitos.⁴

³ Paulikas V. Europos Sąjungos bendroji žemės ūkio politika ir administravimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002. P. 10.

⁴ Verslui. Lietuvos muitinė.

http://www.cust.lt/?bcsl_scan_B52DDB80311C2786=dDKksZ9MUrY1KqiUsoXhnAEAAABavAwA; prisijungimo laikas: 2006-10-15.

Pagrindiniai BŽŪP objektai:

- pagrindiniai žemės ūkio, maisto ir žuvininkystės produktai, išvardinti Europos Ekonominės bendrijos steigimo sutarties (Romos sutarties) I priede (KN skirsniai – 1-18, 20, 22-24, 45.01, 54.01, 57.01);

- perdirbti žemės ūkio produktai arba pagamintos prekės, neišvardinti Romos sutarties I priede bei pagaminti iš pagrindinių produktų. Produktų grupės, kuriem taikoma BŽŪP - aliejai ir riebalai, gyvi augalai ir skintos gėlės, sėklos, kiaušiena, kiaušiniai, ryžiai, paukštiena, ovalbuminas ir laktalbuminas, javai (grūdai), bananai, žemės ūkio produktai, eksportuojami kaip prekės, kurioms netaikomas Romos sutarties I priedas, vaisiai ir daržovės, perdirbti vaisių ir daržovių produktai, aviena ir ožkiena, galvijiena (jautiena ir veršiena), pienas ir pieno produktai, vynas, cukrus, izogliukozė ir inulino sirupas, apyniai, žaliavinis tabakas, sausieji pašarai, žuvininkystės ir akvakultūrų produktai, prekės, pagamintos perdirbus žemės ūkio produktus, pluoštiniai linai ir kanapės.

Kainų sistema. Pagrindinis BŽŪP instrumentas yra kainų sistema, kurią įgyvendina Bendrosios rinkos organizacijos. Taikydama palaikomasias kainas bei kintamuosius importo mokesčius, o esant vidaus rinkoje žemės ūkio produktų pertekliui – eksporto subsidijas, Europos Komisija reguliuoja žemės ūkio produktų pasiūlą vidaus rinkoje.

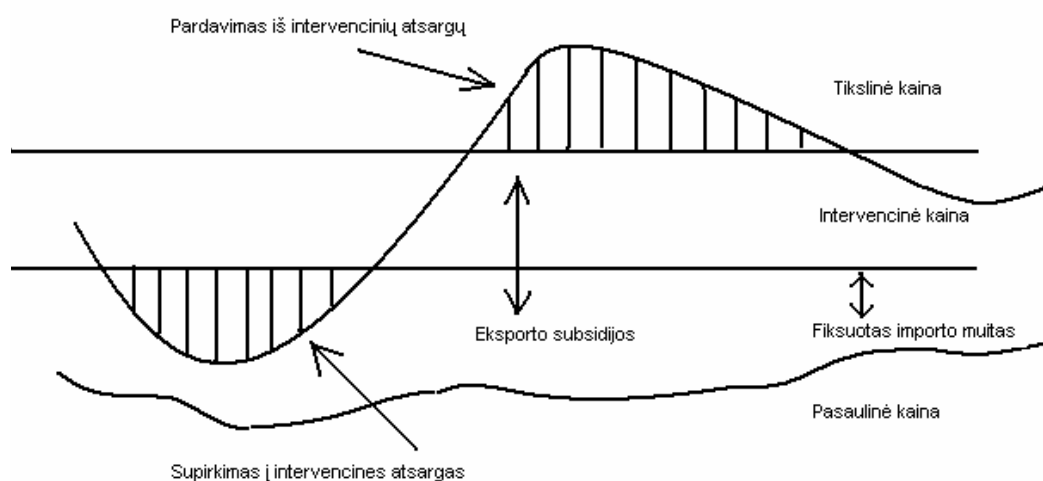
ES kainų sistemos pagrindą sudaro:

- tikslinė kaina;
- intervencinė kaina;
- slenkstinė (minimali importo) kaina;
- eksporto subsidijos.⁵

Daugiau kaip 30 metų nesikeitė ir pagrindinis BŽŪP mechanizmas – garantuoti žemės ūkio produkcijos supirkimo kainas.

⁵ Paulikas V. Europos Sąjungos bendroji žemės ūkio politika ir administravimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002. P. 12.

1 pav. Europos Sąjungos kainų palaikymo mechanizmas⁶

Tikslinę kainą kasmet nustato Europos Komisija, atitinkamos kokybės žemės ūkio produkcijai. Tikslinė kaina turėtų užtikrinti optimalias pajamas žemės ūkio produkcijos gamintojui. Ji yra nustatoma visų rūšių javams, ryžiams, baltam cukrui, alyvų aliejui, pieno produktams. Tačiau praktikoje, tikslinės kainos greitai prarado savo reikšmę, išskyrus tuos atvejus, kai tam tikrame etape jos yra naudojamos apskaičiuoti kitus elementus.

Intervencinė kaina (garantuota kaina) t.y. minimali gamintojo gaunama kaina. Jeigu Europos Sąjungos vidaus rinkoje konkretaus žemės ūkio produkto rinkos kaina nukrenta žemiau nustatyto intervencinės kainos lygio, intervencinės agentūros superka dalį perteklinės produkcijos, kad pakeltų to produkto kainos lygį vidaus rinkoje. Šios agentūros yra nacionalinės institucijos, veikiančios pagal Europos Sąjungos įstatymus. Intervencinė kaina yra taikoma: javams, ryžiams, alyvų aliejui, baltam cukrui, pienui ir pieno produktams, jautienai ir veršienai. Kiaulienai, kai kuriems vaisiams ir daržovėms yra taikoma intervencinės kainos funkcijas atliekanti supirkimo kaina arba išėmimo iš rinkos kaina. Europos Komisija nustato maksimalius žemės ūkio ir maisto produktų kiekius, kuriems bus taikomos šios intervencinės kainos. Grūdinių kultūrų atveju intervencinės kainos yra siejamos su mėnesiniais padidėjimais, tenkančiais metų daliai, siekiant skatinti gamintojus ir prekybininkus patiems sandėliuoti produkciją, o ne paskirti visą produkciją intervencijai sezono pradžioje.

Slenkstinė arba minimali importo kaina, padeda BŽŪP įgyvendinti pagrindinį Europos Sąjungos vidaus rinkos apsaugos principą. Ši kaina turi garantuoti, kad prekių, importuojamų iš

⁶ Europos Sąjunga. <http://www.euro.lt/evn/showarchive.php3?ArticleID=48&Cat=3>; prisijungimo laikas: 2006-09-22.

trečiųjų šalių, kainų lygis, įskaitant iškrovimo ir transporto kaštus, nebūtų žemesnis nei Europos Sąjungos vidaus rinkos kainų lygis. Slenkstinė kaina taikoma javams, ryžiams, baltam cukrui, alyvų aliejui, baltyminiams augalams, pienui ir pieno produktams. Kitiems produktams yra taikomos kitos, minimalios importo kainos funkcijas atliekančios kainos – vynui, kai kuriems vaisiams ir uogoms, sėkloms yra taikomos referencinės kainos. Tačiau pagal Urugvajaus raundo sutartį, kuri įsigaliojo 1995 m. liepos 1 d., slenkstinės kainos išnyko, o kintantys mokesčiai buvo konvertuoti į tarifus.

Eksporto subsidijos sumažina eksportuojamų prekių kainas nuo vidaus rinkos lygio iki eksporto rinkų lygių. Eksporto subsidijos yra suteikiamos remiantis situacija rinkoje. Jei pasaulinė kaina pakiltų virš vidaus kainos, gali būti taikomas eksporto mokestis. Mokesčiai ir eksporto subsidijos taip pat taikomi perdirbtų produktų žemės ūkio elementams. Dėl pakankamai aukšto kainų lygio Europos Sąjungos vidaus rinkoje, žemės ūkio produkcijos gamintojai, negali konkuruoti pasaulinėse rinkose, todėl eksportuotojams yra mokamos eksporto subsidijos, kurios leidžia Europos Sąjungoje pagamintiems žemės ūkio ir maisto produktams konkuruoti pasaulinėse rinkose.

Paprastai tikslinė kaina yra pagrindas nustatant slenkstinę kainą. Skirtumas tarp slenkstinės kainos ir pasaulinės (importo) kainos sudaro importo kintamąjį mokestį. Jį pagrindiniams žemės ūkio ir perdirbtiems produktams (javams, ryžiams, baltam cukrui, alyvų aliejui, baltyminiams augalams, pienui ir pieno produktams, jautienai, avienai, ožkienai, kiaulienai, kiaušiniams ir paukštienai) periodiškai (kas 3-6 mėn., priklausomai nuo produkto bei situacijos vidaus ir pasaulinėse rinkose) nustato Europos Komisija. Paprastai Europos Sąjungos vidaus rinkoje žemės ūkio produktų kainos yra mažesnės nei nustatoma tikslinė kaina. Taigi iki 1996 metų pabaigos, Europos Sąjunga daugeliui produktų patvirtino apsaugos ir rėmimo sistemą, kuri efektyviai izoliavo vidaus rinką. Kainoms esant virš pasaulinės rinkos lygių, rėmimo išlaidas daugiausia dengė vartotojai. Iš šios sistemos buvo tikimasi tiesioginių pajamų: politikos kūrėjai neatsižvelgė į prognozes, kad eksporto kompensacijų išlaidos viršys pajamas iš importo mokesčių.

Importo mokesčiai už importuojamus žemės ūkio produktus. Importo mokesčius žemės ūkio ir maisto produktams sudaro bendrieji muitai ir žemės ūkio komponentai.

Bendrieji (įprastiniai) muitai – muitai, nustatyti autonomiškai arba konvenciniai, pateikti ties kiekviena CN (Kombinuotoji prekių nomenklatūra (*Combined nomenclature* – CN) subpozicija Bendrajame muitų tarife, taikomi be jokių specialiųjų sąlygų, išskyrus atvejus, kai Bendrajame muitų tarife nurodyta, kad būtina pateikti tam tikrus dokumentus. Autonominiai muitai Bendrajame muitų tarife pateikiami tuomet, kai jie mažesni už konvencinius.

Žemės ūkio komponentai – integruotos į TARIC (Europos Bendrijos integruotas tarifas (angl. TARIC) – tai Bendrojo muitų tarifo bei kitų ES prekybos reguliavimo priemonių taikymo instrumentas, kuris apima prekių nomenklatūrą, faktiškai taikomus muitų tarifus, taip pat su tarifais susijusias žemės ūkio politikos priemones, kitas tarifinio ir netarifinio reguliavimo priemones) užsienio prekybos reguliavimo priemonės, taikomos perdirbtiems žemės ūkio produktams. Žemės ūkio komponentai taikomi perdirbtiems žemės ūkio produktams, nurodytiems Kombinuotosios nomenklatūros 04, 17, 18, 19, 20, 21 ir 33 skirsniuose.⁷

Pateikus ES žemės ūkio rinkos reguliavimo ypatumus, tikslinga išanalizuoti žemės ūkio produktų importo ir eksporto reguliavimo priemones.

1. 2. Žemės ūkio produktų importo ir eksporto reguliavimo instrumentai

Žemės ūkio produktų importo ir eksporto reguliavimo priemonės yra:

- eksporto kompensacijos;
- importo kvotos;
- importo muitai ir kintamieji žemės ūkio mokesčiai.

Europos Sąjungoje galioja specifinės taisyklės, nustatytos 1993 m. gruodžio 6 d. Tarybos reglamentu (EB) 3448/93, nustatančiu prekybos tam tikromis prekėmis, pagamintomis perdirbant žemės ūkio produktus, tvarką, ir 2005 m. birželio 30 d. Komisijos reglamentu (EB) Nr. 1043/2005, taikomu prekybai į Romos sutarties I priedą neįtrauktais produktais, kurių gamyboje panaudoti pagrindiniai žemės ūkio produktai. Pagrindinis horizontalus žemės ūkio produktų eksporto grąžinamųjų išmokų reglamentas yra Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 800/1999, nustatantis bendrąsias išsamias eksporto grąžinamųjų išmokų sistemos taikymo žemės ūkio produktams taisykles.⁸

Užsienio prekybos reguliavimas taikomas produktams, nurodytiems:

- Tarybos reglamento (EEB) Nr. 136/66 2 straipsnyje (aliejai ir riebalai);

⁷ Verslui. Lietuvos muitinė.

http://www.cust.lt/?bcsi_scan_B52DDB80311C2786=dDKksZ9MUrY1KqiUsoXhnAEAAABavAwA; prisijungimo laikas 2006-10-15.

⁸ Lietuvos užsienio prekybos pokyčių ir plėtros analizė (2005 m.). <http://www.ukmin.lt/lt/prekyba/uzsienio/moksliniai-darbai/doc1/Pokyciai05.doc>; prisijungimo laikas: 2006-10-06.

- Tarybos reglamento (EEB) Nr. 234/68 8 straipsnyje (gyvi augalai ir skintos gėlės);
- Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2358/71 4 straipsnyje (sėklos);
- Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2759/75 8 straipsnyje (kiauliena);
- Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2771/75 3 straipsnyje (kiaušiniai);
- Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2777/75 3 straipsnyje (paukštiena);
- Reglamento (EEB) Nr. 2783/75 2 straipsnyje (ovalbuminas ir laktalbuminas);
- Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1784/2003 9 straipsnyje (javai);
- Tarybos reglamento (EEB) Nr. 404/93 17 straipsnyje (bananai);
- Tarybos reglamento (EB) Nr. 1520/2000 1 straipsnis (žemės ūkio produktai, eksportuojami kaip prekės, kurioms netaikomas Sutarties I priedas);
- Tarybos reglamento (EB) Nr. 1785/2003 10 straipsnyje (ryžiai);
- Tarybos reglamento (EB) Nr. 2200/96 31 straipsnyje (vaisiai ir daržovės);
- Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/96 11 straipsnyje (perdirbti vaisių ir daržovių produktai);
- Tarybos reglamento (EB) Nr. 2529/2001 13 straipsnyje (aviena ir ožkiena);
- Tarybos reglamento (EB) Nr. 1254/1999 29 straipsnyje (jautiena ir veršiena);
- Tarybos reglamento (EB) Nr. 1255/1999 26 straipsnyje (pienas ir pieno produktai);
- Tarybos reglamento (EB) Nr. 1493/1999 59 straipsnyje (vynas);
- Tarybos reglamento (EB) Nr. 1260/2001 22 straipsnyje (cukrus, izogliukozė ir inulino sirupas);
- Tarybos reglamento (EB) Nr. 670/2003 4 straipsnyje (etilo alkoholis).⁹

Vidaus rinka. Pirmiausia tikslinga paminėti Europos Sąjungos vidaus rinkos apsaugą nuo pigesnių importinių žemės ūkio produktų. Šiuo būdu yra apsaugoma apie 70 proc. pagaminamos Europos Sąjungoje žemės ūkio produkcijos. Apsaugant Europos Sąjungos šalių žemdirbius nuo pigesnių importinių prekių, buvo įvesti pakankamai aukšti importo muitų tarifai bei kintamieji mokesčiai. Europos Sąjungos žemės ūkio produkcija yra subsidijuojama, todėl yra žymiai brangesnė nei JAV, Australijoje, Naujoje Zelandijoje ir kitose šalyse gaminami žemės ūkio produktai. Aukšti importo muitų tarifai ir kiti mokesčiai bei eksporto subsidijos, sukūrė garantijas Europos Sąjungos

⁹ Žemės ūkio produktų bendrosios rinkos organizavimas (Tarybos reglamentai su pakeitimais). [http://www.cust.lt/miscdata/bendrinkorg\(1 priedas\).pdf](http://www.cust.lt/miscdata/bendrinkorg(1 priedas).pdf); prisijungimo laikas: 2006-09-26.

žemės ūkio gamintojams, leidžiančias jiems konkuruoti su pigia išorine produkcija, tiek Europos Sąjungos rinkos viduje, tiek pasaulinėse rinkose.

Vidaus rinkos apsaugai reguliuoti yra numatytos intervencinės priemonės, reglamentuojančios žemės ūkio ir maisto produktų kainų lygį Europos Sąjungos vidaus rinkoje. Šių priemonių tikslas - neleisti Europos Sąjungos vidaus rinkos kainoms nukristi žemiau nustatytos minimalios ribos. Pagrindinių žemės ūkio produktų (javų, sviesto, lieso pieno miltų, cukraus, jautienos) kainų reguliavimui Europos Sąjungoje yra įsteigtos specialios institucijos – intervencinės agentūros, kurios supirkdamos produkcijos perteklių, stabilizuoja vidaus rinkos kainą. Subalansavus situaciją vidaus rinkoje, intervencinės agentūros produkcijos atsargas parduoda vidaus rinkoje arba eksportuoja į kitas šalis.

Kitai žemės ūkio produktų daliai, kuri sudaro maždaug 25 proc. Europos Sąjungos gaminamų žemės ūkio produktų (kiaušiniai, paukštienos gaminiai, aukštos kokybės vynai, gėlės ir kai kurių rūšių vaisiai bei daržovės), vietoj intervencinių priemonių yra taikomos išorinės apsaugos priemonės, t.y. šiems gaminiams yra taikomi importo muitai arba atitinkami kintamieji mokesčiai, arba abu kartu.

Produkcijos rūšims, tokioms kaip rapsas, saulėgrąžos, medvilnės sėklos, baltyminės pupos ir žirniai, kurioms, laikantis GATT'o reikalavimų, negalima didinti importo muitų tarifų arba palaipsniui reikia juos mažinti, yra taikomi palaikomieji mokesčiai. Palaikomieji mokesčiai tiesiogiai mokami ūmonėms, perdirbančioms Europos Sąjungos šalyse išaugintą produkciją. Tai padeda atsiriboti nuo pigesnio šių žaliavinių produktų importo, leidžia nedidinti vartotojo kainos ir tuo pat metu palaikyti ūkininkų pajamas.

Specifinėms produkcijos rūšims, kurių gamyba yra siaurai specializuota ir Europos Sąjungos mastu sudaro labai nedidelę žemės ūkio produkcijos dalį, tačiau yra labai svarbi atskirų šalių bei regionų bendroje gamyboje (linai, kanapės, apyniai, šilkaverpiai, sėklos, kietieji kviečiai ir pan.), yra mokamos išmokos, kurių dydis priklauso nuo auginamos produkcijos ploto (hektarų skaičiaus). Kai kuriais atvejais gali būti taikomos ir kitos rinkos reguliavimo priemonės.

Bendroji rinka. ES bendrosios rinkos pagrindinis elementas yra muitų sąjunga, besiremianti laisvu prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimu. Muitų sąjunga yra ES bendrosios rinkos elementas, kuriuo remiantis panaikinami visi muitų mokesčiai prekybai tarp ES valstybių narių. Vienas svarbiausių muitų sąjungos bruožų - bendra muitų teritorija ir bendra užsienio prekybos ir muitų politika, pasireiškianti taikant Bendrąjį muitų tarifą. Su tomis šalimis, kurios nepriklauso ES, visos ES valstybės narės prekiauja taikydamos tas pačias taisykles.

Bendra rinka palaikoma reguliuojant kainas subsidijomis ir tiesioginėmis išmokomis (grūdai, ryžiai, alyvų aliejus), importo apsauga ir eksporto rėmimu (kiauliena, paukštiena, kiaušiniai), importo apsauga (vaisiams ir daržovėms).

Bendroji prekybos politika - tai taisyklių rinkinys reglamentuojantis EB prekybos su trečiosiomis šalimis režimą. Jos pagrindinė užduotis: saugoti bendrijos rinką. Tam naudojamos šios priemonės:

- pigių importuotų produktų iš „trečiųjų“ šalių priemonės: muitai, kvotos, tarifinės ir netarifinės reguliavimo priemonėmis;
- importo ir eksporto licencijos;
- įvežimo ir išvežimo ribojimas bei draudimas ir kitos.¹⁰

Nuo 2004 m. gegužės 1 d. prekių importą į Lietuvos Respubliką ir eksportą iš jos reglamentuoja Europos Tarybos reglamentai, Lietuvos Respublikos įstatymai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai ir kiti teisės aktai.

Pigių importuotų produktų iš „trečiųjų“ šalių priemonės. Svarbiausias ES šalių užsienio prekybos reguliavimo instrumentas yra Bendrasis muitų tarifas. Jis susideda iš Kombinuotosios nomenklatūros (CN), papildytos subpozicijomis, įvedamomis siekiant taikyti specifines Bendrijos prekybos politikos nuostatas, muitus bei kitas mokesčių normas.

Nuo narystės ES pradžios, vadovaudamasi Europos Komisijos komunikatu dėl autonominio tarifų sustabdymo ir kvotų (98/C 128/02), Lietuva atsižvelgdama į ūkio subjektų prašymus, gali kreiptis į Europos Komisiją ir prašyti laikinai sustabdyti tam tikrai iš trečiųjų šalių importuojamai produkcijai taikomus muitus. Ir atvirkščiai – tais atvejais, kai ES šalies narės pramonė patiria didelį neigiamą poveikį iš trečiųjų šalių gamintojų dėl muitų suspendavimo, galima prašyti panaikinti muitų suspendavimą. Pagrindinis tikslas - padėti Europos Sąjungos įmonėms įsivežti žaliavas, pusfabrikačius ar sudedamąsias dalis be įprastų privalomųjų muitų, nustatytų Bendrajame muitų tarife.

Prekybiniai ryšiai tarp ES ir trečiųjų šalių grindžiami preferenciniais susitarimais - Laisvosios prekybos sutartčių nuostatomis ir pagrindiniais principais. JT Prekybos ir plėtros konferencija nustatė pagrindinius BPS sistemos principus, nustatė tam tikrų išsivysčiusių šalių (šalys donorės) teikiamas lengvatas prekyboje su besivystančiomis šalimis (šalys lengvatų gavėjos). Šią sistemą išsivysčiusios šalys vienašališkai taiko prekyboje su silpnai išsivysčiusiomis šalimis. Šalių donorių

¹⁰ Verslui. Lietuvos muitinė.

http://www.cust.lt/?bcsi_scan_B52DDB80311C2786=dDKksz9MUrY1KqiUsoXhnAEAAABavAwA; prisijungimo laikas: 2006-10-15.

taikomos BPS schemos ir jų kilmės taisyklės labai skiriasi. Ji taikoma pramoninėms ir žemės ūkio bei maisto produktams, remiasi tarifų sumažinimu, netaikant tarifinių kvotų.

1. 3. Muitinės funkcijos įgyvendinant BŽŪP ir jų ypatumai

Pagrindinės BŽŪP Lietuvoje įgyvendinančios institucijos yra Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūra ir Lietuvos muitinė.¹¹

Muitinės funkcijos. Muitinės funkcijos įgyvendinant BŽŪP – žemės ūkio produktų importo, eksporto kontrolė ir kontrolė po muitinio įforminimo, - pradėtos vykdyti nuo 2004 m. gegužės 1 dienos. Muitinės strateginiai tikslai ir veiklos kryptys nustatomi atsižvelgiant į Europos Komisijos dėl ES Muitų sąjungos strategijos, Pasaulio muitinių organizacijos nuostatas bei rekomendacijas bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės prioritetus, programą, Valstybės ilgalaikės raidos strategiją.

Muitinės pareigūnai atlieka importuojamų žemės ūkio produktų (prekių) muitinį tikrinimą ir įforminimą, importo licencijų žymėjimą ir priežiūrą, kad nebūtų įvežamas didesnis produktų kiekis nei nurodyta licencijoje, kai importo licencijos pateikimas privalomas, taip pat renkami importo mokesčiai, kontroliuojamas jų taikymas. Vykdam bendrąją žemės ūkio politiką ir saugant bendrijos rinką, už ES teisės aktų, tarifinių ir netarifinių priemonių taikymo kontrolę atsakinga muitinė. Tai reikšmingas valstybės tarptautinės prekybos įgyvendinimo instrumentas. Lietuvos Respublikos muitinės sistemą sudaro: Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Teritorinės muitinės ir Specialiosios muitinės įstaigos: Muitinės laboratorija, Muitinės mokymo centras, Muitinės informacinių sistemų centras, Muitinės kriminalinė tarnyba.

Produktų (prekių) eksporto iš ES muitų teritorijos atveju muitinės pareigūnai priima išankstinius eksportuotojų pranešimus apie numatomą išgabenti produkciją, atlieka muitinį produktų tikrinimą ir įforminimą, eksporto licencijų žymėjimą ir priežiūrą, taiko muitinės priežiūros priemones eksportuojant maisto sandėliuose, muitinės sandėliuose bei intervencinėse saugyklose

¹¹ Verslui. Lietuvos muitinė.

http://www.cust.lt/?bcsi_scan_B52DDB80311C2786=dDKksz9MUrY1KqiUsoXhnAEAAABavAwA; prisijungimo laikas: 2006-10-15.

laikytus produktus (prekes), tiekiant produktus į laivus, orlaivius, tarptautinėms organizacijoms ES teritorijoje, ginkluotoms pajėgoms ne ES teritorijoje.¹²

Lietuvoje importuojami žemės ūkio ir maisto produktai turi atitikti įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytus saugos, kokybės, fitosanitarijos, veterinarijos, veislininkystės ir kitus reikalavimus. Žemės ūkio ir maisto produktų importuotojai yra registruojami įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka.¹³

Gyvūninių produktų importo į Europos Sąjungą iš trečiųjų šalių tvarką nustato Gyvūninių produktų, įvežamų į Lietuvos Respubliką, veterinarinio tikrinimo tvarka, patvirtinta Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2004 05 21 įsakymu Nr. B1-520¹⁴. Ši tvarka įgyvendina Tarybos direktyvos 97/78/EB, nustatančios produktų, įvežamų iš trečiųjų šalių į Bendriją, veterinarinių tikrinimų organizavimo principus, nuostatas.

Asmuo, atsakingas už gyvūninių produktų siuntą, prieš siuntos atvežimą į pasienio veterinarijos postą pasienio veterinarijos posto, per kurį bus įvežama siunta, valstybiniam veterinarijos gydytojui privalo iš anksto perduoti informaciją faksu apie siuntą, t.y. užpildytą veterinarinio įvežimo dokumento (patvirtintas Komisijos reglamentu (EB) Nr. 136/2004, nustatančiu produktų, importuojamų iš trečiųjų šalių, veterinarinių patikrinimų Bendrijos pasienio veterinarijos postuose tvarką) I dalį, o šio dokumento originalas turi būti pateiktas pasienio veterinarijos posto valstybiniam veterinarijos gydytojui atvežus siuntą.

Kiekvienai produktų siuntai yra atliekami dokumentų ir atitikties tikrinimai. Gyvūniniai maisto produktai gali būti įvežami tik iš teisės aktais nustatytų šalių ES patvirtintų įmonių, produktus turi lydėti teisės aktais nustatytos formos oficialaus veterinarijos gydytojo trečiojoje šalyje išduotas veterinarijos sertifikatas. Produktų fizinis tikrinimas atliekamas teisės aktų nustatyta tvarka. Atlikęs veterinarinį tikrinimą, pasienio veterinarijos posto valstybinis veterinarijos gydytojas užpildo produktų siuntos veterinarinio įvežimo dokumento II dalį, kurioje, atsižvelgęs į veterinarinio tikrinimo rezultatus, nurodo priimtą sprendimą dėl produktų siuntos.

¹² Verslui. Lietuvos muitinė.

http://www.cust.lt/?bcsi_scan_B52DDB80311C2786=dDKksz9MUrY1KqiUsoXhnAEAAABavAwA; prisijungimo laikas: 2006-10-15.

¹³ Lietuvos Respublikos Žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymas// Valstybės žinios. 2002, Nr. 72-3009.

¹⁴ LR Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2004 m. gegužės 21 d. įsakymas Nr. B1-520 "Dėl Lietuvos Respublikos valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2003 m. rugsėjo 8 d. įsakymo Nr. B1-723 „Dėl gyvūninių produktų, įvežamų į Lietuvos Respubliką, veterinarinio tikrinimo tvarkos patvirtinimo“ pakeitimo// Valstybės žinios. 2004, Nr. 85-3096.

Tarifinė kvota – tai iš anksto nustatytas prekės kiekis, kuris gali būti importuojamas į ES per tam tikrą laikotarpį, taikant mažesnius, nei nustatyta pagal lengvatinius susitarimus, arba nulinius muitus. Viršijus nustatytą kvotą, importuojamos prekės apmokestinamos Bendruoju muito tarifu.

Pastaruoju metu tarifinių ir netarifinių užsienio prekybos reguliavimo metodų santykis kinta. Vis labiau liberalizuojant užsienio prekybą, mažėja tarifinių barjerų apimtys, tačiau neatsisakoma netarifinių reguliavimo priemonių.

Netarifiniai prekybos barjerai - tai įvairios priemonės, kurios draudžia arba riboja prekių importą arba eksportą.¹⁵ Pagal PPO siūlymus sąvoka „draudimas“ reiškia nacionalinius teisės aktus, kuriais nustatomas absoliutus draudimas importuoti, eksportuoti arba gabenti tranzitu tam tikras prekes. Sąvoka „apribojimai“ reiškia nacionalinius teisės aktus, kuriais nustatomas reikalavimas pateikti ir sankcionuoti prašymą ar kitą nei muitinės tikslams skirtą dokumentą kaip išankstinę tam tikrų prekių importo, eksporto ar tranzito sąlygą. Ekonominiai draudimai ir apribojimai taikomi tik ekonominiu pagrindu. Minėti draudimai ir apribojimai visų pirma apima priežiūros arba apsaugos priemones ir kiekybinius apribojimus.

Netarifinės priemonės taikomos siekiant apsaugoti vietos prekių gamintojus, taip pat apsaugoti gyventojų (prekių vartotojų) sveikatą, aplinką, moralę, religiją bei užtikrinti nacionalinį saugumą. Netarifinių priemonių taikymas yra vienas populiariausių užsienio prekybos reguliavimo būdų.

Netarifiniai apribojimai Lietuvos Respublikos teisėje nustatomi siekiant įvairių tikslų:

- apsaugoti gyventojų (prekių vartotojų) sveikatą bei gyvybę (apribojimai vežamiems maisto produktams, jų radioaktyvumo kontrolė ir pan.);
- apsaugoti valstybės ekonominius interesus (apribojimai vertybinių popierių, valiutos, naftos vežimui ir pan.);
- apsaugoti aplinką (apribojimai gyvų gyvūnų, augalų, jų sėklų vežimui ir pan.);
- apsaugoti visuomenės moralę (apribojimai narkotinių medžiagų, alkoholio, amoralaus pobūdžio leidinių vežimui ir pan.);
- apsaugoti kultūrą (apribojimai kultūros ir antikvarinių vertybių vežimui ir pan.);

¹⁵ Verslui. Lietuvos muitinė.

http://www.cust.lt/?bcsi_scan_B52DDB80311C2786=dDKksZ9MUrY1KqiUsoXhnAEAAABavAwA; prisijungimo laikas: 2006-10-15.

- užtikrinti šalies nacionalinį saugumą (apribojimai strateginių, slaptų prekių, ginklų ir amunicijos vežimui ir pan.) ir t. t.¹⁶

Lietuvos Respublikoje nenustatyta bendra netarifinių priemonių nustatymo ir administravimo tvarka, todėl prekių importui taikomi netarifiniai barjerai nėra griežtai suskirstyti į tam tikras grupes. Tačiau, reikia pažymėti, kad sąlygiškai netarifinės rinkos apsaugos priemonės gali būti suskirstytos pagal tai, kokios kontrolės rūšys taikomos importuojamoms prekėms, pagal tai, kokiomis priemonėmis jos užtikrinamos, ir pagal tai, kokios kontrolės institucijos jas vykdo.

Apibendrintai galima būtų teigti, kad muitinė, vykdydama rinkos apsaugą, kontroliuoja, kaip laikomasi nustatytų draudimų ir apribojimų bei specialiųjų reikalavimų.

Importo ir eksporto licencijos. Importo ir eksporto licencijų sistemos taikymą žemės ūkio produktams reguliuoja šie reglamentai:

1. 2000 m. birželio 9 d. ES Komisijos reglamentu (EB) Nr. 1291/2000, nustatančiu bendrąsias išsamias taisykles dėl importo ir eksporto licencijų bei sertifikatų su iš anksto nustatyta kompensacija sistemos taikymo žemės ūkio produktams.
2. 1985 m. liepos 22 d. ES Komisijos reglamentu (EEB) Nr. 2220/85, nustatančiu bendras išsamias taisykles dėl užstatų sistemos taikymo žemės ūkio produktams.
3. 1999 m. balandžio 15 d. ES Komisijos reglamentu (EB) Nr. 800/1999, nustatančiu išsamias gražinamųjų eksporto išmokų sistemos taikymo žemės ūkio produktams taisykles.

Bendrą rinką, importą ir eksportą reguliuojantys pagrindiniai reglamentai pateikti¹⁷ 1 priede.

Pagrindinis horizontalus žemės ūkio produktų eksporto gražinamųjų išmokų reglamentas yra Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 800/1999, nustatantis bendrąsias išsamias eksporto gražinamųjų išmokų sistemos taikymo žemės ūkio produktams taisykles.

Jose numatoma, kad dėl bendro kiaušinių, pieno ir pieno produktų, cukraus, grūdų ir ryžių rinkų organizavimo, šių žemės ūkio produktų kainų pasaulio rinkoje bei kainų Bendrijoje skirtumas gali būti padengtas eksporto gražinamąja išmoka tiek, kiek to reikia, kad šiuos žemės ūkio produktus būtų galima eksportuoti kaip tam tikras perdirbtas, į Romos sutarties I priedą neįtrauktas prekes, remiantis tų produktų pasaulio rinkos kainomis. Eksporto gražinamosios išmokos mokamos eksportuojant maisto prekes, tokias kaip šokoladas, įvairūs pieno produktai, miltiniai gaminiai,

¹⁶ Verslui. Lietuvos muitinė.

http://www.cust.lt/?bcsi_scan_B52DDB80311C2786=dDKksZ9MUrY1KqiUsoXhnAEAAABavAwA; prisijungimo laikas: 2006-10-15.

¹⁷ Žemės ūkio produktų bendrosios rinkos organizavimas (Tarybos reglamentai su pakeitimais). [http://www.cust.lt/miscdata/bendrinkorg\(1 priedas\).pdf](http://www.cust.lt/miscdata/bendrinkorg(1 priedas).pdf); prisijungimo laikas: 2006-09-26.

konditerijos gaminiai iš cukraus ir kt., skaičiuojant išmokas už pagrindinius produktus – riebius ir sausus pieno miltelius, išrūgų miltelius, sviestą, ryžius, cukrų, kiaušinius, grūdus, melasą, kurie yra naudojami maisto prekių gamyboje. Eksporto gražinamoji išmoka - tai finansinis netarifinės politikos metodas, numatantis biudžetines išmokas nacionaliniams eksportuotojams. Tai leidžia pardavinėti prekes kitų šalių pirkėjams žemesne nei vidaus rinkoje kaina ir taip skatinti eksportą.

Pagal Bendrijos tarptautinius įsipareigojimus, žemės ūkio produktų, į Romos sutarties I priedą neįtrauktose prekėse, eksporto gražinamosios išmokos negali viršyti gražinamųjų išmoku, kurios būtų mokamos už šiuos produktus, jei jie būtų eksportuojami neperdirbti. Į tai atsižvelgiama, kai yra nustatomi gražinamosios išmokos dydis.

Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 3846/87 nustato žemės ūkio produktų, už kuriuos skiriamos eksporto gražinamosios išmokos, nomenklatūrą. Reglamente yra nurodyti žemės ūkio produktų, už kuriuos gali būti mokamos eksporto gražinamosios išmokos, sektoriai: 1. Javai ir kviečių bei rugių miltai, kruopos arba rupiniai; 2. Ryžiai ir skaldyti ryžiai; 3. Iš javų pagaminti produktai; 4. Grūdiniai kombinuotieji pašarai; 5. Galvijiena; 6. Kiauliena; 7. Paukštiena; 8. Kiaušiniai; 9. Pienas ir pieno produktai; 10. Vaisiai ir daržovės; 11. Iš vaisių ir daržovių pagaminti produktai; 12. Alyvuogių aliejus; 13. Baltasis ir žaliavinis cukrus be tolesnio perdirbimo; 14. Sirupai ir kiti cukraus produktai; 15. Vynas.

Eksportuojant žemės ūkio produktus reikia pateikti M egzemplioriaus naudojimą. M egzempliorius – tai Muitinės departamento prie Finansų ministerijos nustatytos formos dokumentas, kuris naudojamas kaip Reglamento (EB) Nr. 800/1999 26 straipsnyje minima mokėjimo deklaracija, to paties Reglamento 49 straipsnio 1 dalies a punkte minimas prašymas sumokėti gražinamąją išmoką bei kitais Instrukcijos ar kitų teisės aktų nustatytais atvejais.¹⁸

M egzempliorius ir jo papildomieji lapai komplektuojami kartu su sutrumpintu bendrojo administracinio dokumento viengubo naudojimo egzempliorių eksporto rinkiniu ir jo papildomųjų lapų rinkiniu.

M egzempliorius ir jo papildomieji lapai (Žemės ūkio produktų eksporto rinkinys) Lietuvos Respublikos muitinėje naudojami:

- deklaruojant eksportuojamus žemės ūkio produktus bei prekes, už kuriuos mokamos eksporto kompensacijos;

¹⁸ Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos direktoriaus 2004 m. balandžio 22 d. įsakymas Nr.1B-382 "Dėl M egzemplioriaus pildymo ir muitinio įforminimo instrukcijos patvirtinimo// Valstybės žinios, Valstybės žinios. 2004, Nr. 60-2167.

- deklaruojant eksportuojamus paimtus iš intervencinių atsargų žemės ūkio produktus ir prekes;
- išankstinio eksporto kompensacijų finansavimo atvejais, kai žemės ūkio produktai ar prekės:
 - padedami į muitinės sandėlius, laisvuosius sandėlius arba įvežami į laisvasias zonas, numatant juos eksportuoti neperdirbtus;
 - išgabenami po aukščiau punkte minimo laikymo muitinės sandėliuose, laisvuosiuose sandėliuose ar laisvosiose zonose;
 - perduodami muitinės priežiūrai, numatant juos perdirbti ir per nustatytą laikotarpį eksportuoti;
 - eksportuojami po instrukcijos aukščiau pateiktame punkte minimo perdirbimo.

Dar viena su eksporto reguliavimu susijusi priemonė – žemės ūkio produktų mėginių ėmimas. Žemės ūkio produktų mėginiai imami, kai:

- būtina patikrinti deklaruojamų prekių muitinės nomenklatūros kodo teisingumą;
- būtina atlikti laboratorinius tyrimus eksporto gražinamosioms išmokoms paskaičiuoti.¹⁹

Mėginiai imami vadovaujantis Žemės ūkio produktų, kuriems skiriamos eksporto gražinamosios išmokos, mėginių ėmimo instrukcija, kitais Muitinės departamento teisės aktais.

Kaip eksporto valstybinio reguliavimo priemonė gali būti naudojamos eksporto subsidijos, dar kitaip vadinamos piniginėmis pašalpomis. Valstybė gali organizuoti eksportuojamos produkcijos pardavimų rėmimo kampanijas užsienyje, nebrangiai teikti eksportuotojams informaciją apie konjunktūrą užsienio rinkose ir taip remti eksportuotojus. Kita eksporto subsidijų forma yra lengvatinių mokesčių nustatymas tų šakų įmonėms, kurias valstybė nori paremti. Kaip rodo rinkos šalių patirtis, lėšų, skiriamų eksporto subsidijoms suma nėra didelė. Vakarų šalyse eksporto subsidijos apdirbamojoje pramonėje neviršija 1 proc. bendros eksporto vertės. Didžiausia subsidijų suma Vakaruose skiriama žemės ūkiui. Vykdamas valstybines fermerių rėmimo programas, čia superkama perteklinė žemės ūkio produkcija ir mokamos kompensacijos už neįdirbtas žemes.

Subsidija (lot.k subsidium – pagalba) - piniginė išmoka, į nacionalinių gamintojų palaikymą ir netiesioginę importo diskriminaciją. Subsidijų išmokos skirstomos į :

¹⁹ Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2006 m. vasario 6 d. įsakymas Nr. 1B-74 “Dėl muitinės pareigūnų paimtų žemės ūkio produktų mėginių klasifikavimo pagal žemės ūkio produktų, kuriems skiriamos eksporto gražinamosios išmokos, nomenklatūrą ir kombinuotąją nomenklatūrą nuostatų, žemės ūkio produktų mėginių ėmimo instrukcijos patvirtinimo”// Valstybės žinios. 2006, Nr. 24-822.

- *Tiesiogines* – tai betarpiškas išmokas eksportuotojui po eksporto operacijos įvykdymo ir dotacijas gamintojui jam išeinant į tarptautines rinką.
- *Netiesiogines* – užslėptas eksportuotojų dotavimas, teikiant jiems mokesčių mokėjimo lengvatas, parduodant žemiau rinkos kainos, gražina importo muitus ir pan.

Pieno sektoriuje ES smarkiai remia savo eksportą, kadangi ten, kur eksportuojama ES produkcija, pieno produktų kainos paprastai yra mažesnės.

Siekiant sukurti palankią aplinką žemės ūkio ir maisto produktų eksportui plėtoti, Vyriausybės nustatyta tvarka vykdomos eksporto skatinimo programos ir priemonės. Vykdamas eksporto skatinimo programas, stebimas prekybos balansas, atliekami vidaus, užsienio prekybos bei kiti tyrimai. Eksporto skatinimo priemonės administruoja Vyriausybės įgaliotos institucijos. Vyriausybė, skatindama žemės ūkio ir maisto produktų eksportą:

- palankiose šių produktų eksportui valstybėse steigia prekybos atstovybes;
- teikia paramą šių produktų eksportuotojams, steigiantiems užsienio valstybėse didmenines bazes, sandėlius, parduotuves Lietuvoje pagamintai produkcijai laikyti ir ją prekiauti;
- teikia paramą mokslo įstaigoms ir ūkio subjektams, kuriantiems naujus geros kokybės, konkurencingus žemės ūkio ir maisto produktus.²⁰

Išanalizavus importo ir eksporto pagrindines reguliavimo nuostatas, autorius atliko Lietuvos žemės ūkio produktų importo-eksporto analizę.

²⁰ Lietuvos Respublikos Žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymas// Valstybės žinios. 2002, Nr. 72-3009.

2. ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ IMPORTO IR EKSPORTO BEI MUITINĖS FUNKCIJŲ POKYČIŲ ANALIZĖ

2.1. Žemės ūkio ir maisto produktų importo ir eksporto apimties, struktūros ir pokyčių analizė

Nuo 2004 metų gegužės 1 d. Lietuvos prekyba su dvidešimt keturiomis ES valstybėmis tapo visiškai liberalizuota - muitų sąjungos sąlygomis tarp ES šalių panaikinti visi muitai ir kiti prekybiniai apribojimai. Teigiama, kad ES regiono svarba Lietuvos užsienio prekybai artimiausiu metu tikrai didės, jau vien dėl to, kad prie ES, be Lietuvos, prisijungė devynios naujos valstybės. Be to, nemažai įtakos užsienio prekybos su ES plėtros paspartėjimui turės ir bendrosios rinkos efektas - laisvo prekių judėjimo ir kapitalo nuostata bei Lietuvos gyventojų pajamų didėjimas.

2000-2005 metai Lietuvos eksportui ir importui buvo palankūs. 2000-2005 metais eksportas padidėjo 130,87 proc., importas – 106,7 procentais.²¹

Prekių importas ir jų eksportas 2000-2002 m. augo itin sparčiai - po 10-20 proc. kasmet. Galima tik išskirti 2002 metų bendrą Lietuvos eksporto lėtesnį didėjimą 2002 m. didžiausia dalimi buvo susijęs su valiutų kurso svyravimu bei pasaulio ekonomikos sąstingio veiksniais, pasireiškusiais svarbiausių eksportuotų prekių vieneto vertės sumažėjimu.

2003 m. prekių importas padidėjo tik 7,1 proc. iki 29438 mln. Lt, o prekių eksportas padidėjo 11,2 proc. iki 21262,6 mln. Lt). Taigi, galima teigti, kad 2003 metais užsienio prekybos plėtros tempai sulėtėjo. Kita 2003 metų užsienio prekybos ypatybė buvo ta, kad prekių eksporto apimtis augo sparčiau nei importo - panašiai kaip 2000-2001 m. ir priešingai nei 2002 m. Eksporto didėjimas būtų buvęs dar didesnis, jei ne profilaktinis *Mažeikių naftos* remontas antrąjį 2002 m. ketvirtį ir dėl to smarkiai kritusi bendra išvežtų prekių apimtis. Lietuvos įmonėms aktyviau didinant eksportą nei importą, 2003 m. užsienio prekybos deficitas siekė – 8175,4 mln. Lt – tai buvo žemiausias lygis per visą 2000-2005 metų laikotarpį.²²

2004 metai išsiskyrė tuo, kad stipriai padidėjo prekių eksportas – 21,4 proc. iki 25819,2 mln. Lt, o importas padidėjo 16,8 proc. – iki 43151,9 mln. Lt.

²¹ Lietuvos užsienio prekybos pokyčių ir plėtros analizė (2005 m.) // <http://www.ukmin.lt/lt/prekyba/uzsienio/moksliniai-darbai/doc1/Pokyciai05.doc>; prisijungimo laikas: 2006-10-06.

²² Nausėda G. ir kt. Lietuvos makroekonomikos apžvalga. Nr. 16. Vilnius: AB Vilniaus bankas, 2004. 52 p.

2005 metai buvo išskirtiniai užsienio prekybos aktyvumo prasme. Prekių eksportas padidėjo 26,9 proc. iki 43151,9 mln. Lt, o importas – 25,5 proc. iki 43151,9 mln. Lt.²³

Jei nepaisytume 2000 m. užsienio prekybos plėtros, kurią iš esmės lėmė žemos statistinės bazės efektas, tai 2005 m. pasiekti sparčiausi eksporto ir importo didėjimo tempai nuo 1997 metų. Darbo autoriaus nuomone, pagrindinės augimo priežastys:

- narystės Europos Sąjungoje įtaka;
- sparti ūkio plėtra;
- naftos ir kitų žaliavų pasaulinių kainų šuoliai;
- eksporto konkurencingumas;
- realiojo efektyviojo valiutos kurso silpnėjimas.

Nepaisant narystės ES ir liberalizuoto prekiavimo bloko viduje, 2005 metais Lietuvos užsienio prekyba buvo orientuota labiau į Rytų nei į Vakarų Europą. Eksportas į ES valstybes padidėjo 24,3 proc., į visas kitas šalis – 32,7 proc., o į NVS – 37,9 proc.²⁴

Prekių, išvežtų į ES, dalis 2005 m. sudarė 65,4 proc. ir buvo mažesnė negu 2004 m. (66,9 proc.) bei mažiausia tarp Baltijos valstybių, tuo tarpu į NVS – pakilo nuo 16,3 proc. iki 17,7 proc. Panašu, jog Lietuva dvejus narystės ES metus seka ne daugumos „senujų“ ES valstybių pėdomis, o Skandinavijos šalių ir Airijos, kurios po įstojimo į Europos Sąjungą ženkliau didino eksportą į trečiąsias nei į ES šalis.

Lietuvoje tokį reiškinį sąlygojo:

- lėta euro zonos ekonomikos plėtra;
- ES subsidijos už žemės ūkio produktų eksportą į trečiąsias šalis;
- palankus infliacijos ir valiutos kurso derinys atsiskaitant su Rytų valstybėmis.²⁵

Taigi G. Nausėdos paskelbta hipotezė, jog įstojus į ES, Lietuvos prekyba su ES valstybėmis plėtosis kur kas sparčiau, nei su trečiosiomis šalimis, kol kas nepasiteisino.²⁶

Importo iš ES dalis tarp visų įvežtų prekių 2005 metais taip pat sumažėjo, palyginti su 2004 m. – nuo 63,3 proc. iki 59,1 proc., o NVS – padidėjo nuo 26,7 proc. iki 31,3 proc.; svarbiausios importo partnerės Rusijos – nuo 23,0 proc. iki 27,8 proc.

²³ Lietuvos užsienio prekybos pokyčių ir plėtros analizė (2005 m.) // <http://www.ukmin.lt/lt/prekyba/uzsienio/moksliniai-darbai/doc1/Pokyciai05.doc>; prisijungimo laikas: 2006-10-06.

²⁴ Lietuvos užsienio prekyba // Lietuvos statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Vilnius. 2004. 591. p.

²⁵ Nausėda G. ir kt. Lietuvos makroekonomikos apžvalga. Nr. 24. Vilnius: Vilniaus bankas. 2006. 36 p.

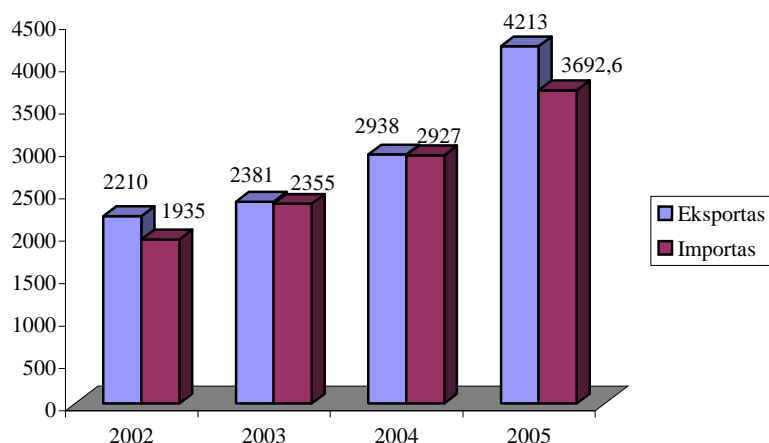
²⁶ Ten pat. 52 p.

Žemės ūkis yra svarbus Lietuvos ūkio sektorius. Įgyvendinant Žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatyme numatytas priemones, žemės ūkyje ir maisto pramonėje 2005 m. sukurta 9,1 proc. bendrosios pridėtinės vertės, iš jų žemės ūkyje sukurta 5,1 proc. (3,28 mlrd. Lt), apdirbamojoje maisto pramonėje – 4 proc. (2,57 mlrd. Lt).

Statistikos departamento skaičiavimais, bendroji žemės ūkio produkcija veikusiomis kainomis 2005 m. siekė 5,1 mlrd. Lt ir palyginti su 2004 m. didėjo 14 proc., iš jos gyvulininkystės produkcija – 18 proc., augalininkystės produkcija – 10 proc.²⁷ Žemės ūkio sektoriaus vieno sąlyginio dirbančiojo realiosios pajamos 2005 m. augo 24,6 proc., palyginti su 2004 m.

Kadangi žemės ūkio vidaus rinka tiesiogiai yra susijusi su užsienio prekyba, išsamiau panagrinėsime žemės ūkio produktų importo ir eksporto struktūrą, jos pokyčius Lietuvai įstojus į ES. Žemės ūkio ir maisto produktų eksporto ir importo pokyčiai pateikti 2 pav.

2 pav. Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų importo ir eksporto pokyčiai mln. Lt²⁸

2005 m. ženkliai padidėjo užsienio prekyba žemės ūkio ir maisto produktais, ypač prekyba su ES šalimis. Lyginant su 2004 m., žemės ūkio ir maisto prekių eksportas padidėjo 42 proc. ir sudarė 4 213 mln. Lt, importas padidėjo 25 proc. ir sudarė 3 692,6 mln. Lt. Teigiamas prekybos balansas – 520,4 mln. Lt.

²⁷ Lietuvos užsienio prekyba //Lietuvos statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.- V., 2004.- 591 p.

²⁸ Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų užsienio prekybos analizė// Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. Vilnius, 2005. 91 p.

Darbo autoriaus nuomone, svarbiausias maisto produktų pardavimo užsienyje didėjimo veiksnys – konkurencingumas ir ES eksporto subsidijos. 2005 metais Nacionalinė mokėjimo agentūra tokių subsidijų išmokėjo 151,1 mln. Lt, iš jų daugiausiai – už cukraus eksportą. 2006 metais planuojama žemės ūkio produktų eksportuotojus paremti maždaug 250 mln. Lt.

Tiesa, po PPO derybų Honkonge 2005 m. gruodžio mėn. paskelbta, jog ši eksporto skatinimo priemonė yra laikina, kadangi sutarta nuo 2013 m. drausti valstybėms remti savo šalies eksportuojančias įmones.

1 lentelė. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas ir importas 2003-2005 metais

2003 m.				2004 m.				2005 m.			
Eksportas	Eksporto pokytis 2003 m. palyginti su 2002 m.	Importas	Importo pokytis 2003 m. palyginti su 2002 m.	Eksportas	Eksporto pokytis 2004 m. palyginti su 2003 m.	Importas	Importo pokytis 2004 m. palyginti su 2003 m.	Eksportas	Eksporto pokytis 2005 m. palyginti su 2004 m.	Importas	Importo pokytis 2005 m. palyginti su 2004 m.
Vertė mln. Lt	Proc.	Vertė mln. Lt	Proc.	Vertė mln. Lt	Proc.	Vertė mln. Lt	Proc.	Vertė mln. Lt	Proc.	Vertė mln. Lt	Proc.
2381	7,7	2355	21,7	2956,5	23,4	2955,0	24,3	4213,0	42	3692,6	25

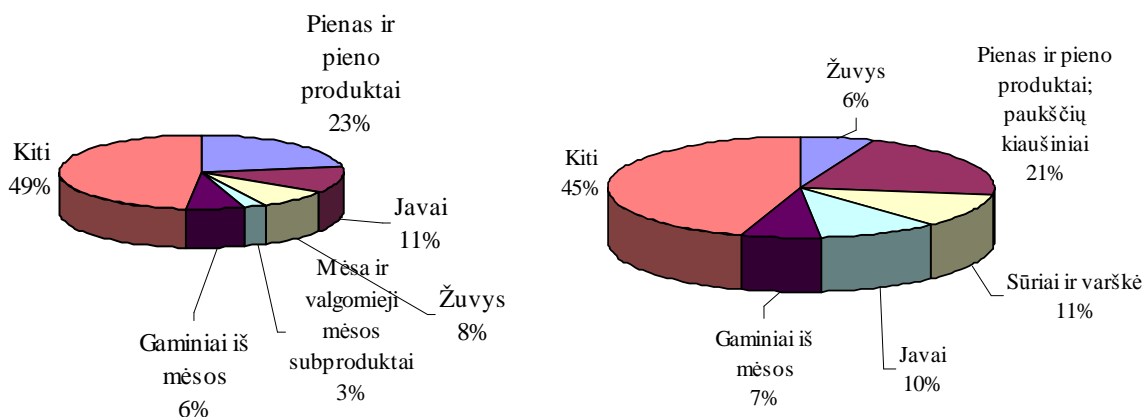
Šaltinis: Užsienio prekyba žemės ūkio ir maisto produktais 2003-2005 metais pagal 2 ir 4 KN ženklus. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. <http://www.std.lt>; prisijungimo laikas 2006-10-25.

Daugiausia žemės ūkio produktų eksportuota į ES šalis - 2005 metais - 3088 mln. Lt, t.y. 73.3 proc. viso žemės ūkio produktų eksporto.

Žemės ūkio produktų eksporto struktūra 2003 m. ir 2005 m. buvo panaši (žr. 3 pav.). 2003 ir 2005 m. žemės ūkio eksporto struktūroje dominavo pieno produktai ir javai.

2005 m. daugiausia buvo eksportuota pieno ir pieno produktų už 881 mln. Lt (21 proc. visų produktų vertės), į ES šalis pieno buvo eksportuota už 602 mln. Lt. Antroje vietoje buvo sūrių ir varškės eksportas – 477,7 mln. Lt (11 proc. visų produktų vertės), į ES eksportuota už 269 mln. Lt. Trečioje vietoje buvo javų eksportas – 415,4 mln. Lt (10 proc.), į ES – 333 mln. Lt. Ketvirtoje – gaminiai iš mėsos – 287,6 mln. Lt (7 proc.), į ES – 251,3 mln. Lt. Penktoje – žuvys – 260,5 mln. Lt (6,2 proc.), į ES – 189,3 mln. Lt.

3 pav. Žemės ūkio produktų eksporto struktūra 2003 m. (kairėje) ir 2005 m. (dešinėje), proc.²⁹

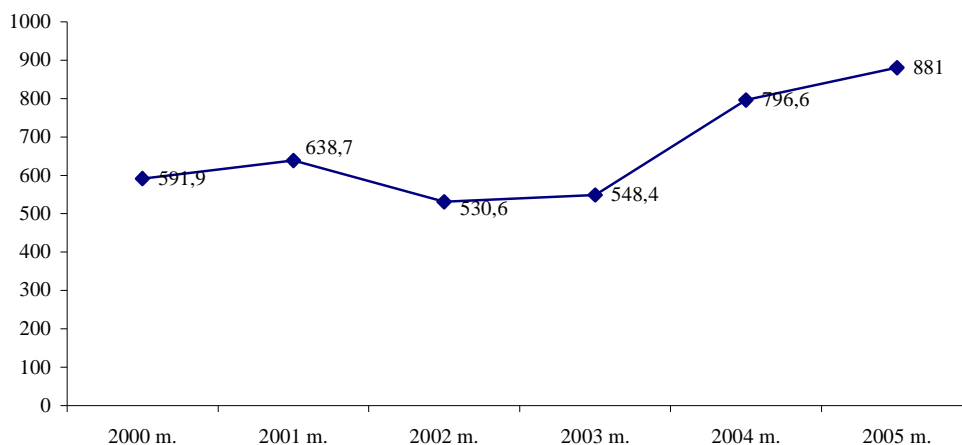
Pienas. Pieno eksportas iki įstojimo į ES kito netolygiai, 2000-2001 metais didėjo 7,9 proc. 2001-2002 metais pieno eksportas stipriai sumažėjo, 2002-2003 m. padidėjo 3,4 proc., 2003-2004 m. pieno eksportas padidėjo net 45 proc., 2004-2005 m., Lietuvai įstojus į ES pieno eksportas padidėjo 10,6 proc. 2005 metais pieno produktų eksportuota už 881 mln. Lt.

2005 metais Lietuvos pieno sektoriuje tęsėsi ir gilėjo pasikeitimai, prasidėję 2004-aisiais po įstojimo į ES. Pieno gamybos kvota dar neturėjo neigiamos įtakos pieno gamybos ir supirkimo augimui. Pieno perdirbimo įmonės gamybą didino ne tik dėl didesnių pieno supirkimų Lietuvoje, bet ir įsiveždamos žaliavinį pieną iš kaimyninių valstybių. Padidėjus gamybai, išaugo ir eksportas, kurį skatino eksporto subsidijos.

Per 2005 metus išaugo tiek pieno žaliavos supirkimo, tiek pieno produktų kainos, artėdamos prie ES šalių senbuvių kainų. Tačiau pieno supirkimo kainos, vyraujant smulkiems pieno gamintojams, liko žemiausios ES, tuo tarpu metų pabaigoje pieno produktų kainos, atitinkančios produktų kokybę ir žinomumą, jau daugmaž susilygino su kitų ES šalių kainomis.

²⁹ Užsienio prekyba žemės ūkio ir maisto produktais 2003-2005 metais pagal 2 ir 4 KN ženklus. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. <http://www.std.lt>; prisijungimo laikas 2006-10-25.

4 pav. Pieno eksportas 2000-2005 m., mln. Lt³⁰

Lietuvos užsienio prekybos pienu ir pieno produktais balansas yra teigiamas, eksportas 2005 metais 6,6 karto viršijo importą, 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, eksportas išaugo 12 proc.

2005 m. padidėjo užsienio prekyba daugeliu pieno produktų, išskyrus nenugriebto pieno miltelius, raugintą pieną ir grietinėlę bei kazeiną. Vertine išraiška labiausiai išaugo sūrių ir varškės eksportas – padidėjo 36,8 mln. Lt, nors natūrine išraiška sumažėjo 620 t. Augimą vertine išraiška lėmė padidėjusios sūrio pardavimo kainos. Grietinėlės eksportas išaugo 31,5 mln. Lt, išvežta 7,7 tūkst. t daugiau. Santykinai labiausiai padidėjo kondensuoto pieno (1,9 karto) ir pieno cukraus (42 proc.) eksportas. Galima teigti, kad įstojimas į ES teigiamai paveikė pieno eksportą.

Lietuvoje yra visos sąlygos ir toliau didinti pieno produktų eksportą: augant pieno supirkimui, didėja pieno produktų gamyba, auga tiek žaliavinio pieno, tiek pieno produktų importas.

Tačiau 2005 metais eksportas į trečiąsias šalis padidėjo gerokai daugiau (27 proc.) nei į ES valstybes (5 proc.). Dėl to ir eksporto struktūroje ES šalių lyginamasis svoris sumažėjo nuo 72 proc. 2004 metais iki 68 proc. 2005-aisiais. 2005 metais į trečiąsias šalis daugiau nei pusė išvežta tik nenugriebto pieno miltelių (67 proc.), pieno cukraus (66 proc.), raugintų ir fermentuotų pieno produktų (64 proc.) bei riebių sūrių (55 proc.).

Didžiausią pieno produktų rinką ES erdvėje 2005 metais Lietuvos pieno perdirbėjai rado Italijoje – ten eksportuota 27 proc. į ES išvežtų pieno produktų. 24 proc. pieno produktų eksportuota į Vokietiją, 9 proc. – į Nyderlandus.

³⁰ Rinkotyra. Žemės ūkio ir maisto produktai. Vilnius: Lietuvos agrarinės reformos institutas. Nr. 1 (31), 2006. P. 37.

Viena iš pagrindinių eksportuotų prekių – sūris. Jo eksportas į ES šalis, kurios pačios yra vienos didžiausių sūrio gamintojų, rodo, kad kol kas Lietuvos sūrio gamintojai dar nepajėgūs eksportuoti produkcijos su savo prekės ženklu ir ją parduoda žemesne kaina kaip nebaigtą produktą.

Į trečiąsias šalis pieno produktai parduodami su savo prekės ženklu, tačiau kaina šiose rinkose 2005 metais buvo žemesnė, o eksportas plėtėsi dėl eksporto subsidijų. 83 proc. į trečiąsias šalis eksportuotų pieno produktų išvežta į Rusiją. Labai sumažėjo eksportas į JAV, 2005 metais jis tesiekė 9,9 mln. Lt ir sudarė 1,1 proc. bendroje eksporto struktūroje. Pagrindinės eksporto mažėjimo į šią šalį priežastys 2005 metais – naujos patrauklios rinkos ir eksporto subsidijų į JAV nebuvimas.

2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, eksportuotų pieno produktų kainos vidutiniškai padidėjo 6,7 proc. Išaugo daugelio pieno produktų vidutinės kainos. Labiausiai padidėjo kondensuoto pieno su cukrumi (31 proc.) ir fermentuotų arba raugintų pieno produktų (22 proc.) kainos. Sumažėjo nenugriebto pieno miltelių (6 proc.), nekoncentruoto pieno ir grietinėlės (5 proc.), valgomųjų ledų (1 proc.) kainos.

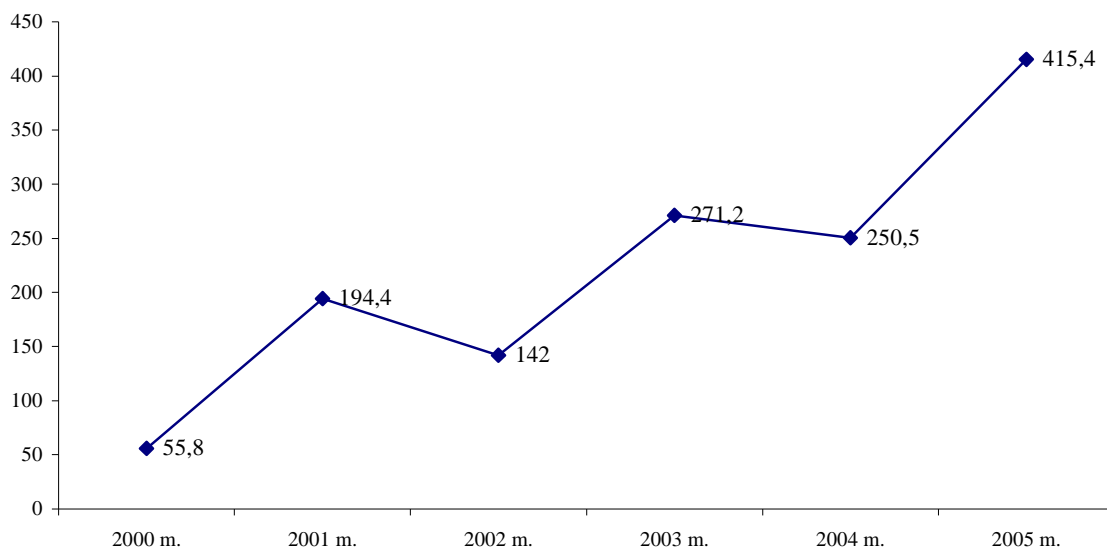
ES šalyse didžiosios daugumos parduodamų pieno produktų vidutinės kainos yra aukštesnės nei parduodamų trečiosiose šalyse. Tačiau vis daugėja produktų, kurių pardavimo trečiosiose šalyse kainos lenkia ES kainas. 2005 metais tai buvo rauginti ir fermentuoti produktai, ledai, pelėsiniai, lydyti ir trinti sūriai.

Tolesnio spartaus eksportuojamų pieno produktų kainų kilimo 2006 metais laukti nereikėtų, kadangi pieno produktų kainos ir ES-15 šalyse, ir pasaulyje mažėja, o lietuviškų eksportuojamų pieno produktų kainos, atitinkančios produktų kokybę ir žinomumą, jau dabar priartėjo prie ES-15 šalių eksporto kainų. Lietuvos pieno perdirbėjams pradėjus pardavinėti produktus su savo prekės ženklu tiesiogiai ES mažmenininkams, eksporto kainos turėtų palaipsniui didėti. Tai yra brangus ir ilgas procesas, tačiau jis leistų iš dalies sumažinti neigiamas rinkos tendencijas. Bendrosios pajamos iš eksporto turėtų didėti, kadangi produkcijos bus išvežama vis daugiau.

Grūdai. Grūdų eksportas iki įstojimo į ES kito panašiai – 2000-2001 metais stipriai padidėjo, 2001-2002 metais – sumažėjo, 2002-2003 m. vėl padidėjo, 2003-2004 m. sumažėjo. 2004-2005 m., Lietuvai įstojus į ES grūdų eksportas padidėjo labai stipriai – 66 proc. 2005 metais pieno produktų eksportuota už 881 mln. Lt.

Nepaisant didelės grūdų pasiūlos Europos ir pasaulio rinkose, 2004-2005 m., Lietuvai įstojus į ES, jų eksportas iš Lietuvos vyko ganėtinai sparčiai. 2005 metais eksportuota 415,4 mln. Lt, t.y. 1088,7 tūkst. t grūdų (39 proc. nuo viso derliaus). Palyginti su 2004-aisiais, eksportas išaugo 2,1 karto. 2005 metais daugiausia grūdų eksportuota į Ispaniją (424,5 tūkst. t), Nyderlandus (191,9 tūkst.t) ir Baltarusiją (124 tūkst. t).

5 pav. Grūdų eksportas 2000-2005 m., mln. Lt³¹

Padidėjo beveik visų grūdų produktų, išskyrus kitų javų miltus, eksportas: labiausiai kviečių glitimo (411 kartų), salyklo (5 kartus), javų grūdų (apdirbtų kitais būdais, išskyrus ryžius), javų gemalų (1,4 karto), javų kruopų, rupinių ir granulių (1,1 karto).

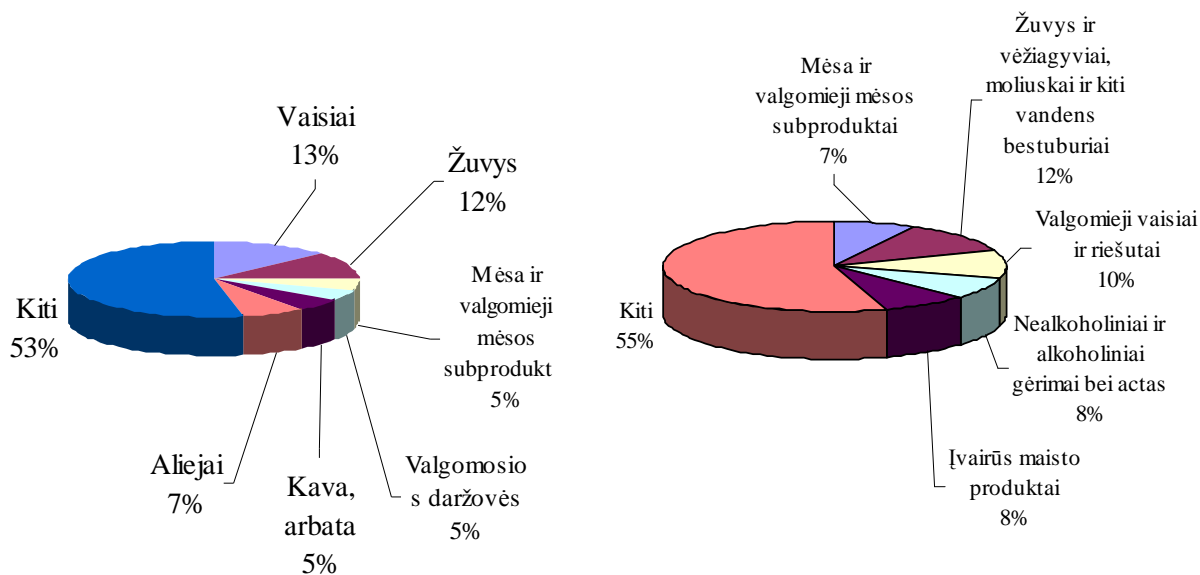
Toliau tikslinga išanalizuoti importo struktūrą. Žemės ūkio produktų importo struktūra 2003 m. ir 2005 m. pateikta 6 pav. 2003 m. ir 2005 m. žemės ūkio importo struktūroje dominavo žuvis ir vaisiai.

Didžiausią importo dalį 2005 m. bendroje žemės ūkio ir maisto produktų importo apimtyje sudarė žuvis ir vėžiagyviai – 427,5 mln. Lt (12 proc.), iš ES šalių žuvų ir vėžiagyvių importuota už 174 mln. Lt.

Valgomieji vaisiai ir riešutai – 376,9 mln. Lt (10 proc.), nealkoholiniai ir alkoholiniai gėrimai (287,3 mln. Lt) bei įvairūs maisto produktai (292,1 mln. Lt) - po 8 proc., mėsa ir valgomieji mėsos subproduktai – 274,8 mln. Lt (7 proc.).

³¹ Rinkotyra. Žemės ūkio ir maisto produktai. Vilnius: Lietuvos agrarinės reformos institutas. Nr. 1 (31), 2006. P. 6.

6 pav. Žemės ūkio produktų importo struktūra 2003 m. (kairėje) ir 2005 m. (dešinėje), proc.³²

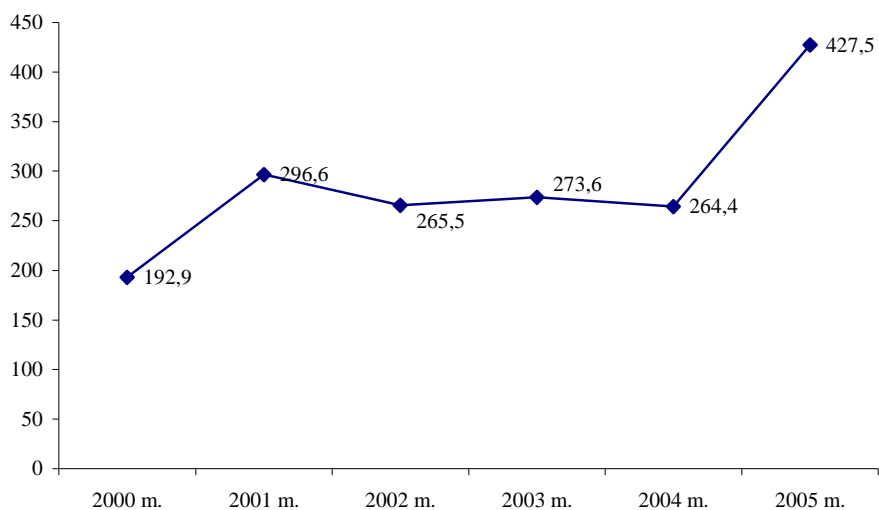

Žuvis. Žuvų importas iki įstojimo į ES kito netolygiai – 2000-2001 metais stipriai padidėjo, 2001-2002 metais – sumažėjo 10,5 proc., 2002-2003 m. padidėjo 3 proc., 2003-2004 m. sumažėjo 3,36 proc. 2004-2005 m., Lietuvai įstojus į ES žuvų importas padidėjo labai stipriai – 61,7 proc. ir siekė 427,5 mln. Lt.

Žuvų importo struktūra pasikeitė nedaug. Ir toliau daugiausia žuvų importuojama iš Norvegijos (6,9 tūkst. t), Nyderlandų (5,8 tūkst. t), Latvijos (4,8 tūkst. t), JAV (4,0 tūkst. t), Islandijos (3,9 tūkst. t), Vokietijos (3,5 tūkst. t) ir Rusijos (3,0 tūkst. t).

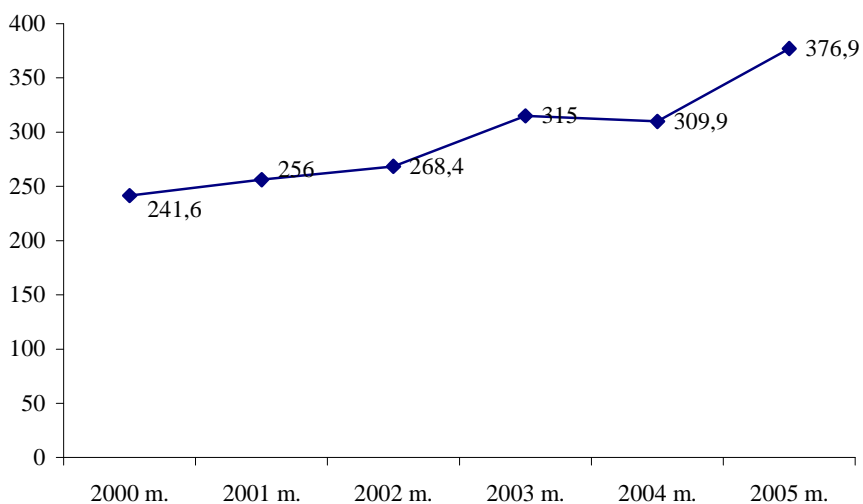
³² Užsienio prekyba žemės ūkio ir maisto produktais 2003-2005 metais pagal 2 ir 4 KN ženklus. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. <http://www.std.lt>; prisijungimo laikas 2006-10-25.

7 pav. Žuvų importas 2000-2005 m., mln. Lt³³

Vaisiai. Vaisių importas iki įstojimo į ES kito pakankamai tolygiai, 2000-2003 metais augo nuo 241,6 iki 315 mln. Lt, 2003-2004 m. sumažėjo 1,6 proc. 2004-2005 m., Lietuvai įstojus į ES žuvų importas padidėjo žymiai – 21,6 proc. ir siekė 376,9 mln. Lt.

8 pav. Vaisių importas 2000-2005 m., mln. Lt³⁴

³³ Rinkotyra. Žemės ūkio ir maisto produktai. Vilnius: Lietuvos agrarinės reformos institutas. Nr. 1 (31). 2006. P. 61.

³⁴ Rinkotyra. Žemės ūkio ir maisto produktai. Vilnius: Lietuvos agrarinės reformos institutas. Nr. 1 (31). 2006. P. 27.

2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, šviežių vaisių ir uogų iš ES šalių nupirkta už 44,4 mln. Lt daugiau negu 2004-aisiais, importas padidėjo 24 proc. Lietuva ES erdvėje yra nauja vaisių ir uogų rinka, į kurią aktyviai skverbiamasi. 2005 metais importas iš ES šalių sudarė 60,3 proc. visų į šalį įvežtų šviežių vaisių ir uogų, per metus padidėjo 1,3 procentinio punkto.

2005 metais į Lietuvą iš 50 šalių šviežių vaisių ir uogų įvežta 172,6 tūkst. t, t. y. 3,5 proc. daugiau negu 2004-aisiais. Vidutinės importuotų šviežių vaisių ir uogų kainos per 2005 metus išaugo 17 proc. 2005 metais daugiausia jų importuota iš Nyderlandų (17 proc.), Italijos (10 proc.), Ispanijos (10 proc.), Lenkijos (9 proc.) (4 pav.). 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, importo iš Nyderlandų vertė padidėjo 14 proc., iš Italijos – 45 proc., iš Ispanijos – 48 proc., iš Lenkijos – 9 proc. 2004 metais importo iš Nyderlandų vertės santykinė dalis importo struktūroje taip pat buvo didžiausia ir siekė 19 proc., antroje vietoje buvo Lenkija, iš kurios importuota 10 proc. visų per metus į Lietuvą įvežtų vaisių ir uogų, trečioje – Italija (9 proc.), ketvirtoje – Ispanija (8 proc.). ES šalys, didžiosios šviežių vaisių ir uogų augintojos, įsitvirtina Lietuvos rinkoje, tačiau kol kas dar ankstoka kalbėti apie pastovias užimamos rinkos dalis ar sukurtus platinimo tinklus. Tai rodo sumažėję Lenkijos produkcijos kieki.

2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, iš Lenkijos importuota 60 proc. mažiau braškių, 97 proc. – serbentų, 74 proc. – aviečių ir gervuogių, 56 proc. – spanguolių ir mėlynių, 73 proc. – kriaušių, 7 proc. – obuolių. Vidutinė iš Lenkijos importuojamų šviežių vaisių ir uogų kaina 2005 metais buvo 9 proc. aukštesnė negu 2004-aisiais. Importas iš Ekvadoro 2004 metais siekė 7 proc., iš Maroko – 6 proc. 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, importo iš Ekvadoro vertė padidėjo 29 proc., iš Maroko – 25 proc. 2005 metais 77,5 proc. visų importuotų į šalį obuolių kiekio Lietuva įsivežė iš Lenkijos (26,6 tūkst. t), 70 proc. visų importuotų kriaušių – iš Nyderlandų (3,5 tūkst. t), braškių ir žemuogių daugiausia importuota iš Nyderlandų (161,7 t, t. y. 37 proc.) ir Lenkijos (129,1 t, t. y. 30 proc.).

2.2. Importuojamų maisto gaminių tarifinės ir netarifinės prekybos priemonės ir jų taikymo muitinės kontrolė

Muitinės procedūrų atlikimo tvarką Lietuvos Respublikoje reglamentuoja Bendrijos Muitinės kodekas, Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimai, Finansų ministerijos, Ūkio ministerijos, Muitinės departamento prie Finansų ministerijos teisės aktai, taip pat šios srities tarptautinės sutartys ir konvencijos. Nuo 2004 m. gegužės 1 d. prekių importą į Lietuvos Respubliką ir eksportą iš jos

reglamentuoja Europos Tarybos reglamentai, Lietuvos Respublikos įstatymai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai ir kiti teisės aktai.

Vienas pagrindinių dokumentų yra 2004 m. gegužės 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas³⁵. Šis įstatymas nustato Lietuvos Respublikos muitinės paskirtį, veiklos principus ir teisinius pagrindus, funkcijas, struktūrą, veiklos organizavimą, finansavimą, bendradarbiavimo su valstybės ir savivaldybės institucijomis ir įstaigomis, kitais asmenimis, Europos Bendrijos ir užsienio valstybių institucijomis pagrindus, Lietuvos muitinės pareigūnų įgaliojimus, teises, pareigas, garantijas ir atsakomybę, iš trečiųjų šalių importuotų ir į trečiąsias šalis eksportuojamų prekių muitinės priežiūros tvarką, muitinės administruojamų mokesčių taikymo tvarką, užsienio prekybos statistinių duomenų rinkimo ir apdorojimo tvarką. Muitinės pareigūnai atlikdami importuojamų žemės ūkio produktų (prekių) muitinį tikrinimą ir įforminimą, kontroliuoja tarifinių ir netarifinių prekybos reguliavimo priemonių taikymą, vykdo importo licencijų priežiūrą, kad nebūtų įvežamas didesnis produktų kiekis nei nurodyta licencijoje, taip pat renka importo mokesčius, taiko draudimus ir apribojimus.

Tarifinio reguliavimo priemonės - tai muitai ir tarifinė kvota, kurie taikomi siekiant apsaugoti ES vidaus rinką nuo pigesnės produkcijos antplūdžio iš trečiųjų šalių. Žemės ūkio ir maisto produktams taikomi šie muitai: specifiniai muitai - šiais muitais apmokestinamos dauguma ne ES šalių žemės ūkio prekių. Paprastai apmokestinamas prekės svoris (pvz., 100 eurų už 100 kg prekių arba 150 eurų už metrinę toną); vertybiniai muitai - šiais muitais apmokestinami kai kurie ne iš ES šalių importuojami žemės ūkio produktai; kombinuoti arba alternatyvūs muitai - šiais muitais apmokestinamos importuojamos ne ES šalių žemės ūkio ir maisto prekės; preferenciniai tarifai - tai pagal ES sutartis su ne ES šalimis nustato žemės ūkio ir maisto produktams preferencinius tarifus, taikytinus tam tikroms prekėms, kilusioms iš tų šalių arba šalių grupių. Taigi, tarifinio reguliavimo priemonių taikymas visų pirma priklauso nuo tarifinio prekių klasifikavimo, todėl prekių klasifikavimas - viena iš svarbiausių muitinės funkcijų. Nuo to, ar teisingai suklasifikuota prekė, priklauso ar teisingai pritaikyti muitų tarifai bei kitos tarifinio ir netarifinio reguliavimo priemonės.

Tarifinė kvota - atsakingos ministerijos arba kitos valstybinės institucijos ūkio subjektui išduotas leidimas įvežti per tam tikrą laikotarpį tam tikrą kiekį prekių be maito arba taikant sumažintą maito tarifą. Ši administracinė priemonė taikoma tik DG TAXUD valdomomis priemonėmis.

³⁵ LR Muitinės įstatymas // Valstybės žinios. 2004 04 30, Nr. 73-2517

Netarifinės priemonės taikomos siekiant apsaugoti vietos prekių gamintojus, taip pat apsaugoti gyventojų (prekių vartotojų) sveikatą, aplinką, moralę, religiją bei užtikrinti nacionalinį saugumą. Netarifinių priemonių taikymas yra vienas populiariausių užsienio prekybos reguliavimo būdų.

Pagrindinės netarifinės prekybos reguliavimo priemonės, jų taikymo principai ir taisyklės nustatytos PPO sutartyse: „Sutartis dėl techninių kliūčių prekyboje“ (TKP) ir „Sutartis dėl sanitarinių ir fitosanitarinių priemonių taikymo“.

Tikslinga aptarti bendras importo muitinių procedūras ir šias procedūras reglamentuojančius teisės aktus, vėliau - žemės ūkio produktų importo muitinių procedūrų pagrindines nuostatas.

Pagal Bendrijos Muitinės kodeksą Lietuvos Respublikoje taikomos šios importo muitinės procedūros:

- išleidimas laisvai cirkuliuoti;
- muitinis tranzitas,
- muitinis sandėliavimas;
- laikinasis įvežimas perdirbti;
- muitinės prižiūrimas perdirbimas;
- laikinasis įvežimas³⁶

Netarifinio reguliavimo priemonės apima importo ir ekspoto licencijų, kokybės ir saugos sertifikatų taikymą. Importo arba eksporto licencija suteikia teisę importuoti arba eksportuoti, todėl ji turi būti pateikiama priimant importo arba eksporto deklaraciją.

Deklaruojant prekes visoms išvardintoms muitinės procedūroms naudojama muitinės deklaracija – bendras dokumentas, kurį naudoja visos Europos Sąjungos šalys ir daugelis kitų Europos valstybių.

Plačiau darbe bus apžvelgta importo muitinių procedūrų esmė ir importo procedūrų teisės aktai.

Išleidimo laisvai cirkuliuoti – tai tokia muitinės procedūra kurios metu įvežamos į šalies muitų teritoriją prekės šioje teritorijoje pasilieka visam laikui be jokių papildomų muitinės apribojimų ar suvaržymų. Ši procedūra importuojamoms prekėms nustato dvi sąlygas:

- 1) muitų, mokesčių ir kitų muitinės rinkliavų sumokėjimą;
- 2) užsienio prekybos politikos priemonių taikymą (kvotos, licencijos).

³⁶ Bendrijos muitinės kodeksas // <http://www.cust.lt>

Išleidimo laisvai cirkuliuoti procedūra įforminama teritorinės muitinės, kurios veiklos zonoje yra deklaranto buveinė, muitinės įstaigose. Atlikus šią muitinės procedūrą prekės ima laisvai cirkuliuoti Lietuvos Respublikos muitų teritorijoje.

Muitinės įstaiga įgyvendindama ES žemės ūkio ir žuvininkystės prekybos sistemos priemones, taiko priežiūros procedūras ir vykdo šias funkcijas, susijusias su žemės ūkio produktų importu:

- tikrina ir įformina pagal žemės ūkio prekybos sistemą numatytus importo dokumentus;
- atlieka importuojamų žemės ūkio produktų muitinį tikrinimą;
- organizuoja ir kontroliuoja žemės ūkio ir žuvininkystės produktų importo mokesčių surinkimą;
- kontroliuoja žemės ūkio ir žuvininkystės produktų importo tarifines kvotas, skirstomas pagal muitinės deklaracijos kvotuojamų prekių išleidimo laisvai cirkuliuoti muitinės procedūrai įforminti priėmimo laiką.

Muitinės įstaigos tikrina importuojamų žemės ūkio produktų licencijų išdavimo sąlygas, galiojimo laikotarpį, garantijas dėl produktų pobūdžio, nustato ar atitinka žemės ūkio produktų kilmės vieta, kuri nurodyta licencijoje. Muitinės surenka duomenis apie importuojamų produktų kieki ir importo kainas ir teikia juos Nacionalinei mokėjimo agentūrai.

Deklaracija išleidimo laisvai cirkuliuoti procedūrai pateikiama prieš prekių atgabėmą į muitinės paskirties vietą. Deklaruojant įvežamą žemės ūkio produkciją, deklarantas kartu su muitinės deklaracija turi pateikti:

- importo licenciją arba leidimą, jei prekių importui taikomi draudimai ar apribojimai;
- prekių kilmės sertifikatus;
- veterinarinį, higienos ar kokybės sertifikatą, jei importuojamos augalinės ar gyvulinės kilmės prekės, taip pat maisto produktai, bei kitos prekės, kurios gali būti importuojamos tiksliai pateikus dokumentus, patvirtinančius, kad jų kokybė atitinka nustatytus reikalavimus;
- pirkimo pardavimo dokumentus, sąskaitas faktūras ir kitus dokumentus – tarptautinio mokėjimo pavedimus, prekių kaininkus, tarpininkavimo sutartis ir kt.;
- transporto dokumentus (CARNET TIR knygelė, važtaraštis ir kt.);
- dokumentus, patvirtinančius, kad importo mokesčiai ir muitai sumokėti, jeigu šie importo muitai, mokesčiai ir rinkliavos Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka turi būti sumokėti.

Importo licencija - dokumentas, suteikiantis įgaliojimus ir įpareigojimus importuoti atitinkamą jame nurodytą produktų kiekį jo galiojimo laikotarpiu, išskyrus nenugalimosios jėgos aplinkybių atvejus.

Muitinės deklaraciją ir prekes tikrina muitinės pareigūnai. Tikrinant muitinės deklaraciją patikrinama, ar nustatytas prekių aprašymas atitinka nurodytą muitų poziciją, ar teisingos muitų ir mokesčių normos ir apskaičiuoti dydžiai, ar tiksli ir patikima informacija pateiktuose dokumentuose. Prekių tikrinimas gali būti bendras ir dalinis. Tikrinant prekes gali būti imami prekių mėginiai.

Įvežtos į muitinės teritoriją žemės ūkio prekės, kurioms privalomas veterinarinis tikrinimas, gali būti laikomi tik muitinės sandėliuose, kuriuos Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba yra pripažinusi tinkamais šioms prekėms laikyti, o prekės, kurioms privalomas fitosanitarinis tikrinimas, – tik tuose muitinės sandėliuose, kuriuos Valstybinė augalų apsaugos tarnyba yra pripažinusi tinkamais šioms prekėms laikyti.

Kompensaciniai mokesčiai - šiais mokesčiais apmokestinami tam tikri švieži vaisiai ir daržovės iš konkrečių šalių tam tikru metų laiku ir tam tikros prekės pvz., džiovintos vynuogės, kai importo kaina nesiekia Europos Komisijos nustatytos referencinės arba minimalios importo kainos. Kompensacinio mokesčio dydis nustatomas kaip skirtumas tarp deklaruotos importo kainos ir minimalios/referencinės kainos.

Muitinei patikrinus žemės ūkio produktus ir nenustačius jokių pažeidimų, deklaruotos laisvai cirkuliuoti žemės ūkio prekės tuojau pat perduodamos deklarantui ir išleidžiamos vidaus vartojimui Lietuvos Respublikos muitų teritorijoje.

Išleidimo laisvai cirkuliuoti muitinės procedūros atlikimo tvarką nuo 2004 m. gegužės 1 d. reglamentuoja ES teisės aktai, tai yra Bendrijos Muitinės kodekso 79-90 straipsniai ir Importo vidaus vartojimo procedūros atlikimo tvarka, patvirtinta LR Vyriausybės 1994 m. lapkričio 8 dienos nutarimu Nr. 1090. Prekybą žemės ūkio produktais su trečiosiomis šalimis reglamentuoja Tarybos reglamentai (EB): Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1254/1999 „Dėl bendro galvijienos rinkos organizavimo“, Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1784/2003 „Dėl bendro grūdų rinkos organizavimo“, Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1255/1999 „Dėl bendro pieno ir pieno produktų rinkos organizavimo“.

Muitinio tranzito procedūros atlikimo tvarkos principus reglamentuoja Bendrijos Muitinės kodekso 89-95 straipsniai. Taikant muitinio tranzito procedūrą muitinės prižiūrimos žemės ūkio produktai gabenami iš vienos muitinės įstaigos (išvykimo įstaigos) į kitą muitinės įstaigą (paskirties įstaigą). Kadangi už šias prekes importo muitai ir mokesčiai nėra sumokėti, jas gabenant muitinei turi būti pateikiama garantija arba sumokamas užstatas. Pagal šiuo metu galiojančius teisės aktus

tranzitu gabenamoms prekėms gali būti taikomos vienkartinės (galiojančios vienai procedūrai) ir bendrosios (ilgalaikės) garantijos. Lietuvos vežėjai gali naudotis tarptautine TIR tranzito sistema. TIR konvencijos Susitariančiąja šalimi Lietuvos Respublika tapo 1993 m. rugpjūčio 26 d. TIR knygeles Lietuvos Respublikoje išduoda ir už jas garantuoja Lietuvos nacionalinė vežėjų automobiliais asociacija "Linava".

Muitinio sandėliavimo procedūra įforminama, kai muitinės sandėliuose leidžiama laikyti prekes, neapmokestinant jų importo muitais ir netaikant joms ekonominių draudimų bei apribojimų. Muitinio sandėliavimo procedūra taikoma, kai tam tikrose muitinės prižiūrimose patalpose arba aikštelėse (muitinės sandėliuose) laikomos iš užsienio įvežtos prekės, už kurias nesumokėti importo muitai ir mokesčiai. Muitinės sandėlių steigimas ir jų veikla yra apibrėžiami 1993 m. liepos 2 d. Europos Komisijos reglamentu (EB) Nr. 2454/93, išdėstančiu Tarybos reglamento, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas. Muitinės sandėlių steigimo ir muitinio sandėliavimo procedūros atlikimo tvarką reglamentuoja Muitinės kodekso 96-110 straipsniai. Muitinės kodekso 97 str. teigiama, kad muitinės sandėlis – tai bet kuri muitinės patvirtinta ir prižiūrima vieta, kurioje nustatytais sąlygomis gali būti laikomos prekės. Be to, muitinio sandėliavimo procedūrai kaip ir kitoms ekonominio poveikio turinčioms muitinės procedūroms taikomos Bendrijos Muitinės kodekso 82-88 straipsnių nuostatos.

Pagal Muitinės kodeksą muitinės sandėliai gali būti atvirieji (juose prekes gali laikyti visi asmenys) ir uždarieji (juose prekes gali laikyti tik muitinės sandėlio savininkas). Muitinės sandėlių steigimo taisyklėse apibrėžti A, B, C, D, E ir F tipų sandėliai. Visų tipų, išskyrus E tipo, muitinės sandėliai turi savo teritoriją, kurią nustato ir prižiūri muitinė ir kuri gali būti sudaryta iš pastatų, aikštelių, rezervuarų ar kitokų prekėms tinkamų saugoti vietų arba talpyklų.

Leidimus taikyti ekonominio poveikio turinčias muitinės procedūras, įskaitant leidimus steigti muitinės sandėlius, išduoda Muitinės departamentas arba kitos Muitinės departamento generalinio direktoriaus įgaliotos muitinės įstaigos. Šių leidimų išdavimo tvarką nustato Muitinės departamento generalinis direktorius, vadovaudamasis atitinkamomis Bendrijos muitinės kodekso, Bendrijos muitinės kodekso įgyvendinimo nuostatų ir kitų Europos Bendrijos muitų teisės aktų nuostatomis.

Lietuvos Respublikoje dažnai steigiami importo ir eksporto terminalai. Importo ir eksporto terminalų steigimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 17 d. Nutarimas Nr. 1157 „Dėl laikinojo prekių saugojimo sandėlių (importo ir eksporto terminalų) steigimo ir veiklos taisyklių patvirtinimo“³⁷. Šiame nutarime sakoma, kad importo ir eksporto terminalas – tai

³⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1157. „Dėl laikinojo prekių saugojimo sandėlių (importo ir eksporto terminalų) steigimo ir veiklos taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. Nr. 67-2410. 2005 m.

muitinės nustatytos patalpos arba aikštelės, kuriose muitinei prižiūrint, prekės kaupiamos, laikinai saugomos iki bus pateikta muitinės deklaracija. Į terminalą padedamos prekės įforminamos ne kaip procedūra, o kaip laikinas saugojimas. Prekių saugojimo trukmė – iki 20 dienų. O jei prekės atgabentos jūra – jos saugojamos iki 45 dienų.

Žemės ūkio produktai, kuriems įforminta muitinio sandėliavimo procedūra, turi būti įtraukiamos į prekių apskaitą, tuojau pat, kai jos padedamos į muitinės sandėlį. Žemės ūkio produktams, kuriems taikoma bendroji žemės ūkio politika, taikytini specialūs saugojimo sandėliuose terminai. Su importuotomis žemės ūkio prekėmis gali būti atliekamos įprastinės tvarkymo operacijos, kurių tikslas – išlaikyti nepakitusių prekių būklę, pagerinti jų išvaizdą arba prekybinę kokybę, paruošti jas perpardavimui. Jeigu to reikia sklandžiam bendrosios rinkos organizavimo veikimui, gali būti sudarytas sąrašas atvejų, kai tokias tvarkymo operacijas draudžiama atlikti su prekėmis, kurioms taikoma bendroji žemės ūkio politika.

Produktų tvarkymo operacijos gali būti atliekamos tik gavus išankstinį muitinės sutikimą, kurį duodama muitinė nustato tokių operacijų atlikimo sąlygas. Žemės ūkio produktai kuriems buvo įforminta muitinio sandėliavimo procedūra, gali būti išgabentos iš muitinės sandėlio tik gavus išankstinį muitinės sutikimą, kurį duodama muitinė nustato tokio išgabavimo sąlygas.

Jeigu atsiranda skola muitinei, susijusi su importuotomis žemės ūkio prekėmis, ir jeigu tokių prekių muitinė vertė nustatoma remiantis faktiškai sumokėta arba mokėtina kaina, į kurią įskaitytos prekių sandėliavimo ir priežiūros muitinės sandėlyje išlaidos, šios išlaidos neturi būti įskaitomos į muitinę vertę, jeigu jos nurodytos atskirai nuo faktiškai už prekes sumokėtos arba mokėtinės kainos.

Laikinojo įvežimo perdirbti procedūra taikoma, kai Lietuvos Respublikos muitų teritorijoje perdirbamos iš užsienio įvežtos prekės, o iš jų gauti produktai, kurie vadinami kompensaciniais produktais, reeksportuojami atgal į užsienį. Taikant šią procedūrą įvežtos prekės sąlygiškai neapmokestinamos importo muitais ir mokesčiais, o iš jų gauti ir reeksportuojami kompensaciniai produktai - eksporto muitais ir mokesčiais. Tam tikrais teisės aktų nustatytais atvejais vietoj laikinai įvežtų prekių perdirbimui gali būti naudojamos ekvivalentiškos laisvai cirkuliuojančios prekės, vėliau jas pakeičiant iš užsienio įvežtomis prekėmis. Laikinais įvežtos perdirbti prekės arba iš jų pagaminti kompensaciniai produktai turi būti išgabenti atgal į užsienį per muitinės nustatytą reeksporto laikotarpį.

Pagrindinis šios muitinės procedūros tikslas – suteikti įmonėms galimybę pasiūlyti jų produktus ir paslaugas užsienio rinkai konkurencingomis kainomis ir kartu padidinti darbo užimtumą. Laikinojo prekių įvežimo perdirbti procedūra gali būti taikoma, tik jos vykdytojui gavus

muitinės leidimą. Muitinės, išduodamos leidimus, vadovaujasi pagrindine nuostata, kad laikinasis prekių įvežimas padidintų eksportą, tačiau nepadarytų žalos šalies gamintojams³⁸.

Žemės ūkio produktų laikinojo įvežimo perdirbti procedūra gali būti taikoma tik jos vykdytojui gavus muitinės leidimą. Jeigu asmuo pageidauja gauti tokį leidimą, būtina užtikrinti, kad nebūtų pažeisti Lietuvos Respublikos gamintojų interesai. Tam tikslui Žemės ūkio ministerija, kurios reguliavimo sričiai priklauso pageidaujamų laikinai įvežti prekių perdirbimas, išduoda vienkartinis ar ilgalaikius sutikimus. Perdirbimo operacijas gali atlikti laikinojo įvežimo procedūros vykdytojas arba keli vykdytojai, taip pat kiti asmenys (šiuo atveju už procedūros vykdymą nustatyta tvarka muitinei atsako vykdytojas, patikėjęs dalį perdirbimo operacijų atlikti kitiems asmenims). Jeigu laikinai įvežtos perdirbti prekės ar iš jų pagaminti kompensaciniai produktai išleidžiami laisvai cirkuliuoti, už juos turi būti sumokami importo muitai ir mokesčiai (išleidžiant laisvai cirkuliuoti kompensacinius produktus apmokestinamos jų sudėtyje esančios iš užsienio įvežtos žaliavos arba medžiagos).³⁹

Laikinojo prekių įvežimo perdirbti tvarką reglamentuoja Bendrijos Muitinės kodekso 111-126 straipsniai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. rugpjūčio 11 d. nutarimu Nr. 898 patvirtinta Laikinojo prekių įvežimo į Lietuvos Respubliką perdirbti tvarka⁴⁰ bei Ūkio ministerijos ir Muitinės departamento prie Finansų ministerijos žinybiniai teisės aktai.

Muitinės prižiūravimo perdirbimo procedūros atlikimo tvarką reglamentuoja Muitinės kodekso 130-136 straipsniai. Juose nustatyta, kad muitinės prižiūravimo perdirbimo procedūra gali būti taikoma, jeigu Lietuvos Respublikos muitų teritorijoje atliekamos iš užsienio įvežtų prekių, sąlygiškai neapmokestintų importo muitais ir mokesčiais, perdirbimo operacijos, pakeičiančios prekių pobūdį arba pavidalą. Ši procedūra taikoma ne Bendrijos prekėms. Perdirbimo produktai, gauti atlikus šias operacijas, būtų išleidžiami laisvai cirkuliuoti taikant už tuos produktus nustatytus importo muitus ir mokesčius. Išleidžiant laisvai cirkuliuoti kompensacinius produktus (vidaus vartojimui), importo muitai ar mokesčiai skaičiuojami nuo jiems gaminti laikinai įvežtų prekių dalies muitinės vertės, atiant nuostolius ir pridėdant delspinigius, kurie skaičiuojami nuo bendros apskaičiuotų muitų arba mokesčių sumos už kiekvieną dieną, praėjusią nuo laikinojo įvežimo perdirbti iki importo vidaus vartojimui procedūrų įforminimo. Atvejai, kai gali būti taikoma muitinės prižiūravimo perdirbimo procedūra, ir specialios jos taikymo sąlygos gali būti nustatytos

³⁸ Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2517.

³⁹ Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas (su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2003 m. gruodžio 18 d. Komisijos reglamentu (EB) Nr. 2286/2003) <http://www.lrs.lt>.

1997 m. rugpjūčio 11 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 898. „Dėl laikinojo prekių įvežimo į Lietuvos Respubliką perdirbti tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. Nr. 76-1958. 1997 m.

taikant Komiteto procedūrą. Leidimas perdirbti prekes muitinei prižiūrint išduodamas asmens, kuris atlieka arba organizuoja perdirbimą, prašymu.

Bendrijos Muitinės kodekso 133 str. skelbia, kad leidimas išduodamas tokiais atvejais: bendrijoje įsteigtiems asmenims; tada, jeigu importuotas prekes imanoma identifikuoti perdirbtuose produktuose; tada, jeigu perdirbtas prekes neįmanoma ekonomiškai priimtinu būdu joms sugrąžinti rūšinių charakteristikų arba pavidalo, turėtų šios procedūros įforminimo metu; tada, jeigu šios procedūros taikymas nesudaro galimybių išvengti importuojamoms prekės taikytinų prekės kilmės taisyklių arba kiekybinių apribojimų poveikio; tada, jeigu įvykdyti būtini šios procedūros taikymo reikalavimai – padėti sudaryti arba išlaikyti gamybinės veiklos bendrijoje sąlygas nesudarant neigiamo poveikio esminiams panašias prekes gaminančių Bendrijos gamintojų interesams. <http://www.cust.lt>.⁴¹

Laikinojo įvežimo procedūra taikoma, kai ne Lietuvos prekės (įskaitant transporto priemones) įvežamos į muitų teritoriją sąlygiškai visai atleidžiant nuo importo muitų ir mokesčių mokėjimo ir netaikant ekonominio pobūdžio draudimų ir apribojimų; tokios prekės (įskaitant transporto priemones) turi būti importuojamos tam tikru tikslu ir turi būti numatomos reeksportuoti per nustatytą laikotarpį, nepakeitus jų pavidalo, išskyrus jų normalų nusidėvėjimą dėl įprastinio naudojimo. Laikinojo įvežimo procedūra gali būti taikoma prekėms, nurodytoms minėtos tvarkos prieduose.

Laikinojo įvežimo procedūros tvarką reglamentuoja Muitinės kodekso 137-140 straipsniai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 14 d. nutarimas Nr. 719 "Dėl laikinojo prekių įvežimo į Lietuvos Respubliką tvarkos patvirtinimo"⁴², kuris įsigaliojo nuo 2001 m. rugsėjo 1 dienos.

Laikinojo įvežimo procedūra gali būti vykdoma naudojant ATA knygelę. ATA knygelės išduoda regioniniai prekybos, pramonės ir amatų rūmai. ATA knygelė - tai tarptautinis muitinės dokumentas, pripažįstamas kaip muitinės deklaracija, pagal kuria galima identifikuoti prekes ir kuris taip pat yra tarptautinė garantija, užtikrinanti, kad bus sumokėti importo muitai ir mokesčiai. ATA knygelės pateikimas muitinei, siekiant taikyti laikinojo įvežimo procedūrą, yra tapatus prašymo pateikimui. ATA knygelės priėmimas muitinėje yra tapatus leidimo suteikimui. ATA knygelė netaikoma komercinio ir asmeninio naudojimo transporto priemonėms.

⁴¹ Bendrijos muitinės kodeksas // <http://www.cust.lt>.

⁴² Lietuvos Respublikos nutarimas Nr. 719 „Dėl laikinojo prekių įvežimo į Lietuvos Respubliką tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. Nr. 52-1840. 2001 m.

Darbo autoriaus nuomone, kvotų, licencijų gavimo žemės ūkio produktams sudėtinga sistema labai apsunkina muitinio įforminimo procesą. Sudėtinga ir ilga eksportuojamų žemės ūkio produktų, už kuriuos mokamos grąžinamosios išmokos, sistema. Pažymėtina, kad nepakankamai suderinta kai kurie šių prekių muitinio įforminimo aspektai tarp muitinės bei Nacionalinės mokėjimo agentūros. Europos Sąjungos šalių muitinėse dar nėra vienodai traktuojamos kai kurios reglamentų, kitų normatyvinių aktų nuostatos, dėl ko kyla nemažai nesusipratimų, teikiant paslaugas užsienio įmonėms. Esant sudėtingų Europos Sąjungos muitinės veiklą reglamentuojančių teisės aktų, reglamentų, kodeksų gausybei, tiek logistikos kompanijų klientams, tiek vežėjams sunku susigaudyti procedūrose ir tvarkose, forminant krovinius muitinėse. Siekiant efektyvios muitinės procedūrų formavimo sistemos suformavimo labai praverstų supratingas valstybės institucijų požiūris.

Apibendrinant galima teigti, kad pagal Muitinės kodeksą Lietuvos Respublikoje taikomos šios importo muitinės procedūros: išleidimas laisvai cirkuliuoti (importas vidaus vartojimui), muitinis tranzitas, muitinis sandėliavimas, laikinasis įvežimas perdirbti, muitinės prižiūrimas perdirbimas, laikinasis įvežimas, laikinasis išvežimas perdirbti, laikinasis išvežimas, negrąžinamasis eksportas. Deklaruojant prekes visoms išvardytoms muitinės procedūroms naudojama muitinės deklaracija - bendrasis dokumentas, kuris naudojamas Europos Sąjungos šalių narių ir daugelio kitų Europos valstybių. Lietuvos Respublikoje bendrasis dokumentas naudojamas nuo 1995 m. sausio 1 d.

2.3. Eksportuojamų maisto produktų eksporto reguliavimas ir muitinės priežiūros priemonių taikymas

Eksporto muitinių procedūrų atlikimo tvarką Lietuvos Respublikoje reglamentuoja Bendrijos Muitinės kodeksas, Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimai, Finansų ministerijos, Ūkio ministerijos, Muitinės departamento prie Finansų ministerijos teisės aktai, taip pat šios srities tarptautinės sutartys ir konvencijos. Eksporto kontrolė – pagrindinė muitinės funkcija, įgyvendinant bendrąją žemės ūkio politiką, kur svarbiausias vaidmuo tenka kompetentingoms eksporto muitinės įstaigoms.

Kompetentinga eksporto muitinės įstaiga - muitinės įstaiga, įtraukta į Muitinės departamento direktoriaus 2004 m. rugpjūčio 3 d. įsakymu Nr. 1B-766 patvirtintą Kompetentingų eksporto muitinės įstaigų, turinčių teisę priimti ir įforminti eksporto muitinės deklaracijas subsidijuojamiems žemės ūkio produktams bei išvežimo iš ES muitų teritorijos muitinės įstaigų sąrašą. Lietuvoje tokių eksporto įstaigų yra 14. Kompetentingos eksporto įstaigos funkcijos eksporto kontrolės srityje:

- išankstinių pranešimų apie numatomus eksportuoti produktus registravimas ir analizavimas;
- muitiniam tikrinimui pateiktų dokumentų tikrinimas ir įforminimas
- duomenų išsiuntimas į teritorinę muitinę;
- prekių fizinio ir sukeitimo tikrinimų organizavimas, mėginių ėmimas ir siuntimas Muitinės laboratorijai;
- eksporto, (kai jie taikomi) mokesčių rinkimas;
- licencijų AGREX žymėjimas;
- sukeitimo (atitikties) tikrinimas ir įforminimas aktu, Muitinės departamento nustatyta tvarka;
- privalomų statistinių duomenų rinkimas ir perdavimas teritorinės muitinės Pažeidimų prevencijos skyriui;
- muitinės eksporto procedūrų formalumų užbaigimas, kurios įformintos arba kitose ES narėse, arba Lietuvos kompetentingose eksporto įstaigose.⁴³

Autoriaus nuomone darbe tikslinga aptarti bendras eksporto muitinių procedūras ir šias procedūras reglamentuojančius teisės aktus, o vėliau išnagrinėti žemės ūkio produktų eksporto muitinių procedūrų specifiką.

Pagal Bendrijos Muitinės kodeksą Lietuvos Respublikoje išskiriamos šios eksporto muitinės procedūros:

- laikinasis išvežimas perdirbti;
- laikinasis išvežimas;
- negražinamas eksportas.

Laikinojo išvežimo perdirbti procedūros atlikimo tvarką reglamentuoja Muitinės kodekso 145-150 straipsniai. Laikinojo išvežimo perdirbti procedūra taikoma, kai ne Lietuvos Respublikos muitų teritorijoje perdirbamos toje teritorijoje laisvai cirkuliusios prekės, o iš jų gauti produktai, kurie vadinami kompensaciniais produktais, reimportuojami atgal į Lietuvos Respublikos muitų teritoriją. Taikant šią procedūrą išvežtos prekės arba iš jų pagaminti kompensaciniai produktai reimportuojant visai ar iš dalies atleidžiami nuo importo muitų ir mokesčių. Reimportuojami kompensaciniai produktai apmokestinami iš už juos mokėtinos importo muitų ir mokesčių sumos atimant už laikinai išvežtas perdirbti žaliavas arba medžiagas mokėtiną importo muitų ir mokesčių sumą. Laikiniai

⁴³ Muitinės departamento direktoriaus įsakymas Nr. 1B-243 „M egeplioriaus formos žemės ūkio produktų eksporto rinkinio patvirtinimas“. 2004 kovo 22 d.

išvežtos perdirbti prekės arba iš jų pagaminti kompensaciniai produktai turi būti gražinti atgal į Lietuvos Respublikos muitų teritoriją per muitinės nustatytą reimporto laikotarpį.

Laikinojo išvežimo perdirbti procedūra gali būti taikoma tik jos vykdytojui gavus muitinės leidimą. Ūkio ministerija, remdamasi tarpžinybinės komisijos sprendimu, išduoda vienkartinį ar ilgalaikį sutikimą procedūros vykdytojui taikyti šią procedūrą. Esant tam tikroms papildomoms sąlygoms ir muitinei sutikus gali būti taikoma standartinio prekių pakeitimo sistema, kai vietoj laikinai išvežtų remontuoti (paprastai pagal garantiją) prekių gali būti importuojami pakaitos produktai⁴⁴.

Laikinojo išvežimo perdirbti procedūra negali būti taikoma Bendrijos prekėms:

- kurių išvežimas sąlygoja importo muitų gražinimą arba atsisakymą išieškoti,
- kurios prieš jas išvežant buvo išleistos į laisvą apyvartą visai neapmokestinant importo muitais dėl jų galutinio vartojimo, kol joms tebetaikomos tokio neapmokestinimo sąlygos,
- kurių išvežimas sąlygoja eksporto gražinamųjų išmokų mokėjimą arba dėl kurių išvežimo įgyvendinant bendrąją žemės ūkio politiką gaunama kitokia finansinė nauda, išskyrus tokias gražinamas išmokas.

Laikinojo išvežimo perdirbti leidimo išdavimo procedūrą reglamentuoja bendrijos muitinės kodekso 147 straipsnis, kuriame teigiama, kad leidimas išduodamas perdirbimo operacijas organizuojančio asmens prašymu.

Leidimai išduodami tik Bendrijoje įsteigtiems asmenims ir tik tada, jeigu pripažįstama, kad bus įmanoma nustatyti, kad kompensaciniai produktai gauti perdirbus laikinai išvežtas prekes. Leidimo taikyti laikinojo išvežimo perdirbti procedūrą išdavimas negali padaryti didelės žalos esminiams Bendrijos gamintojų interesams (ekonominės sąlygos).

Muitinė nustato laikotarpį, per kurį kompensaciniai produktai privalo būti reimportuoti į Bendrijos muitų teritoriją. Ji gali šį laikotarpį pratęsti, gavusi tinkamai pagrįstą leidimo turėtojo prašymą.⁴⁵

Laikinojo išvežimo procedūros tvarką reglamentuoja Muitinės kodekso 157-160 straipsniai. Laikinojo išvežimo procedūra taikoma, kai Lietuvos prekės (įskaitant transporto priemones)

⁴⁴ Dėl 1992 m. spalio 12 d. Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, ir 1993 m. liepos 2 d. Komisijos reglamento (EEB) Nr. 2454/93, išdėstančio Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas, taikymo Lietuvos Respublikoje taisyklių patvirtinimo (<http://www.lrs.lt>)

⁴⁵ Valstybės žinios. 2001. Nr. 52-1841

išvežamos iš muitų teritorijos, numatant šias prekes reimportuoti neperdirbtas ir nepakeistas (išskyrus normalų jų nusidėvėjimą dėl įprastinio naudojimo). Iš muitų teritorijos išvežamoms Lietuvos prekėms gali būti taikoma laikinojo išvežimo procedūra, jeigu:

- išvežamą iš Lietuvos prekę ne muitų teritorijoje numatoma laikyti ar naudoti ribotą laiką;
- išvežama Lietuvos prekė ne muitų teritorijoje nebus išleista laisvai cirkuliuoti, perdirbta ar pakeista;
- išvežtą Lietuvos prekę reimportuojant bus galima identifikuoti.

Vykdamas laikinai išvežamų prekių išvežimą iš muitų teritorijos, taikomi už išvežamas prekes nustatyti eksporto muitai ir mokesčiai, taip pat Lietuvos prekių išvežimui iš muitų teritorijos nustatyti ekonominiai draudimai ir apribojimai.

Laikinojo išvežimo procedūra gali būti vykdoma naudojant ATA knygelę. ATA knygelės išduoda regioniniai prekybos, pramonės ir amatų rūmai. ATA knygelė - tai tarptautinis muitinės dokumentas, pripažįstamas kaip muitinės deklaracija, pagal kurią galima identifikuoti prekes ir kuris taip pat yra tarptautinė garantija, užtikrinanti, kad bus sumokėti eksporto muitai ir mokesčiai.. ATA knygelės pateikimas muitinei, siekiant taikyti laikinojo išvežimo procedūrą, yra tapatus prašymo pateikimui. ATA knygelės priėmimas muitinėje yra tapatus leidimo suteikimui. ATA knygelė netaikoma komercinio naudojimo transporto priemonėms ir asmeninio naudojimo transporto priemonėms.

Negražinamojo eksporto muitinės procedūros atlikimo tvarką reglamentuoja Muitinės kodekso 161-162 straipsniai. Įforminus negražinamojo eksporto muitinės procedūrą prekės visam laikui išgabenamos iš Lietuvos Respublikos muitų teritorijos sumokėjus už prekes nustatytus eksporto muitus ir kitus mokesčius (jeigu jie nustatyti). Negražinamojo eksporto procedūra paprastai įforminama teritorinės muitinės, kurios veiklos zonoje yra deklaranto buveinė, muitinės įstaigose (išskyrus teisės aktų numatytus atvejus, kai ji gali arba privalo būti įforminta kitur).

Eksportuotų prekių grąžinimo tvarką reglamentuoja Muitinės kodekso 181-183 straipsniai. Eksporto deklaracija privalo būti pateikta muitinės įstaigai, atsakingai už vietos, kurioje yra eksportuotojo buveinė arba kurioje supakuojama arba pakraunama eksportuojamų prekių siunta, priežiūrą. Nuo šio reikalavimo leidžiančios nukrypti nuostatos tvirtinamos taikant Komiteto procedūrą. Eksportuojamos prekės išleidžiamos, jeigu jos iš Bendrijos muitų teritorijos išgabenamos tokio pat pavidalo, kokio buvo eksporto deklaracijos priėmimo metu.

Nuo 2004 m. gegužės 1 d. žemės ūkio produktų eksportą iš Lietuvos Respublikos reglamentuoja: Bendrijos Muitinės kodekas, nustatantis eksporto muitinių procedūras, siekiant kad jos būtų vienodai taikomos visose ES šalyse; Europos Tarybos reglamentai (Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1454/1999 „Dėl bendro galvijienos rinkos organizavimo“, Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1255/1999 „Dėl bendro pieno ir pieno produktų rinkos organizavimo“, Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1784/2003 „Dėl bendro grūdų rinkos organizavimo“ ir kt.), 2004 m. balandžio 26 d. Muitinės departamento prie LR Finansų ministerijos direktoriaus įsakymu Nr. 1B-399 patvirtinta „Žemės ūkio produktų eksporto rinkinio pateikimo ir priėmimo kompetetingoje eksporto muitinės įstaigoje bei eksporto muitinės formalumų atlikimo žemės ūkio produktams instrukcija“. Ši instrukcija reglamentuoja žemės ūkio produktų eksporto pateikimo bei priėmimo laiką, būdus ir muitinės formalumų atlikimą.

Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas numato, kad šalies muitinės įstaigos tikrina ir įformina žemės ūkio produktų eksporto ir importo licencijas, taip pat kitus pagal žemės ūkio prekybos sistemą numatytus dokumentus, užtikrina kontrolinio egzemplioriaus T5 naudojimą įgyvendinant žemės ūkio prekybos sistemą. Žemės ūkio produktams yra taikomos muitinės priežiūros priemonės, susijusias su žemės ūkio produktų eksporto kompensacijų sistemos administravimu.

Siekiant užtikrinti, kad žemės ūkio produktai, už kuriuos skiriamos kompensacijos, gabenami per išvežimo iš Bendrijos muitų teritorijos įstaigą būtų tie patys produktai, kurie buvo deklaruoti kompetetingoje eksporto įstaigoje, taikomos šios muitinės priežiūros priemonės:

- transporto priemonių plombavimas;
- privalomi sukeitimo (atitikties) ir fiziniai tikrinimai ;
- vykimas į produktų pakrovimo vietą atlikti fizinio tikrinimo;
- produktų laikymą muitinės sandėliuose, laisvuosiuose sandėliuose ir laisvosiose zonose;
- rizikos faktorių įvertinimas įvairiais lygiais: Muitinės departamente, teritorinėje muitinėje, eksporto-išvežimo įstaigoje.

Eksporto muitinės procedūros įforminimas prasideda tuomet, kai kompetetingai eksporto įstaigai pateikiamas žemės ūkio produktų eksporto rinkinio originalas bei kiti dokumentai. Eksportuojant žemės ūkio produkciją eksportuotojas privalo pateikti išankstinį pranešimą teritorinei muitinei apie eksportuojamą produkciją. Muitinės pareigūnas, atsakingas už išankstinių pranešimų priėmimą, visus duomenis suveda į ASYCUDA-CAP sistemą, automatiškai suteikiamas registracijos numeris. Išankstinis pranešimas turi būti pateiktas kompetetingai eksporto įstaigai: likus ne mažiau

kaip 24 valandoms iki eksportuojamų žemės ūkio produktų pakrovimo į transporto priemonę, iškrovimo muitinės sandėlyje ar laisvojoje zonoje, arba perdavimo muitinės priežiūrai, numatant juos perdirbti ir per nustatytą laiką eksportuoti, operacijos. Pateikdamas išankstinį pranešimą eksportuotojas turi užpildyti, vadovaudamasis M egzemplioriaus pildymo ir muitinio įforminimo instrukcija, patvirtinta Muitinės departamento direktoriaus 2004 m. balandžio 22 d. įsakymu Nr. 1B-382 (Žin., 2004, Nr. 60-2167, Nr. 126-4554, įrašyti licencijos ar sertifikato numerį, jei deklaruojamų žemės ūkio produktų eksportui išduota licencija ar sertifikatas bei nurodyti su kodais 9D07, 9D09, 9D10, 9D11, 9D12, 9D15, 9D16 įrašomą informaciją arba minėtų taisyklių nustatyta tvarka pateikti šią informaciją M egzemplioriaus pridedamame lape. (Žemės ūkio produktų eksporto rinkinio pateikimo ir priėmimo kompetentingoje eksporto muitinės įstaigoje bei eksporto muitinės formalumų atlikimo žemės ūkio produktams instrukcija (patvirtinta MD direktoriaus 2004-04-26 įsakymu Nr.1B-399) - neteko galios 2006 m. liepos 1 d.

Muitinės pareigūnas užpildo tikrinimo aktą, priimdami sprendimą atlikti fizinį tikrinimą ar atsisakyti. Jeigu atliekamas pakraunamų produktų muitinis (fizinis) tikrinimas, dokumentai įforminami pakrovimo vietoje užplombavus transporto priemonę. Transporto priemonės plombuojamos (Reglamentas (EEB) Nr.2454/93. 357 str.), išskyrus:

- transporto priemonės, gabenančias gyvus gyvulius, kurie identifikuojami pagal žymeklius ausyse ir svėrimo sąrašą;
- transporto priemonės gabenančias laivais miltus.

Informaciją apie plombas (nurodant uždėtų plombų skaičių ir numerius) muitinės pareigūnas įrašo kontroliniame T5 egzemplioriuje.

Pagal rizikos veiksnių, lygius ir indikatorius užtikrinama žemės ūkio produktų kontrolė. Muitinės pareigūnai, atsakingi už produktų atranką fiziniam tikrinimui, bei rizikos faktorių, pateikiamų ASYKUDA-CAP sistemoje vadovaujasi rizikos analizės kriterijais, tokiais kaip:

- produktų rūšis ir kiekis;
- kilmė, tarifo apsirikimo dydis ir vertė;
- kompensacijos dydis;
- prekyba, jos dažnumas;
- eksportuotojai, jų patikimumas ir pan.

Sukeitimo (atitikties) tikrinimo tikslas – kontroliuoti, kad iš ES muitų teritorijos išvyktų tos pačios prekės, kurios buvo deklaruotos eksporto įstaigai. Sukeitimo tikrinimai gali būti bendri ir specifiniai ir atliekami tik išvykimo muitinės įstaigose. Privalomas bendrųjų ir specifinių tikrinimų

skaičius nurodytas EB 2090/2002 10 (2) ir 2090/2002 10 (2a.) straipsniuose. Bendri atliekami tada, kai eksporto įstaiga neužplombavo transporto priemonės arba pasirinktinai pagal rizikos analizę. Specifiniai tikrinimai privalomi tada, kai pažeistos plombos, jos nuimtos be muitinės žinios arba nebuvo gautas leidimas neplombuoti;

Muitinė privalo užtikrinti kontrolinio egzemplioriaus T5 naudojimą įgyvendinant žemės ūkio politiką. Kontrolinis egzempliorius T5 – dokumentas, nurodytas Reglamento (EEB) Nr. 2454/1993, 912a–912g straipsniuose. Jis naudojamas eksportuojant žemės ūkio produktus, kai būtina pateikti įrodymą, jog laikomasi nustatytų sąlygų, dėl prekių naudojimo ir paskirties vietos:

- kad produktai išvežti iš Bendrijos muitų teritorijos;
- kad produktai pristatyti į tam tikras ES vietas, kur jie laikomi eksportuotais;
- išankstinio finansavimo atveju, kai produktai už kuriuos sumokėta eksporto kompensacijos gabenami iš muitinės sandėlio, esančio vienoje ES šalyje, į kitą ES šalies-narės muitinės sandėlį;
- eksportuojant žemės ūkio produktus paimtus iš intervencinių atsargų.

Sukeitimo tikrinimas – 2090/2002 (10) vizualus prekių patikrinimas, siekiant nustatyti, ar prekės atitinka dokumento kontrolinio T5 egzemplioriaus, duomenis, kuris prekes lydėjo nuo eksporto muitinės įtaigos iki išvykimo muitinės įtaigos. Prekių eksporto metu kompetentinga eksporto įstaiga ne visada sutampa su išvežimo įstaiga. Taip atsitinka prekes (produktus) gabenant jūrų ar oro transportu pvz.: miežių eksportas iš Anglijos į Baltarusiją, gabenama laivu iki Klaipėdos, kur yra paskutinė ES muitinės išvežimo įstaiga, prižiūrinti perkrovimą į vagonus ir užtikrinanti prekių išgabenimą iš ES muitų teritorijos. Todėl sukeitimo tikrinimas visada atliekamas T5 išvežimo įstaigoje.

Fizinis žemės ūkio produktų tikrinimas (kai pateikiamas M egzempliorius) – tai detalus prekių ar produkcijos tikrinimas atliekant šiuos veiksmus: skaičiuojant pakuotes, identifikuojant pakavimo būdą ir žymėjimą, sveriant, patikrinant kokybės reikalavimus bei tinkamumą rinkai, imami prekių mėginiai, įskaitant prie jo pridėtus patvirtinamuosius dokumentus, ar prekių kiekis, pobūdis atitinka charakteristikas. Jis atliekamas ir tada, kai ASYCUDA–CAP sistema nukreipia deklaruojamą krovinį į raudonąjį tikrinimo kanalą arba pagal rizikos veiksnių analizę priimamas sprendimas tikrinti.

Muitinės teritorijoje žemės ūkio produktų pakrovimo plotas skiriamas ženklais, pertvaromis, nubrėžtomis linijomis. Eksportuotojas arba įgaliotas asmuo vadovaudamasis Reglamento (EEB) Nr. 2454/1993, 241-243 str. privalo atlikti visus pagalbinus darbus, susijusius su produktų svėrimu, išpakavimu, matavimu ir kt. Transporto priemonei pavėlavus atvykti išanktiniame pranešime nustatytu laiku arba jeigu produktai nepristatyti į pakrovimo vietą, muitinės pareigūnas gali

atsisakyti įforminti žemės ūkio produktų eksporto rinkinį arba atidėti pakrovimo laiką iki pusės valandos.

Tuo atveju, jei muitinėje fizinis produktų patikrinimas neatliekamas, žemės ūkio produktai gabenami į kompetetingą eksporto įstaigą, kurioje transporto priemonės plombuojamos ir įforminami pateikti dokumentai.

Atlikdami muitinės procedūrą pareigūnai tikrina eksporto licencijos egzemplioriuje atžymi eksportuojamų produktų kiekį, sertifikate, kuris išduodamas eksportuojamai galvijienai, dalį, atlieka atžymas. Užbaigus žemės ūkio produktų muitinį įforminimą, eksporto įstaiga 2 darbo dienų laikotarpyje teritorinei muitinei išsiunčia žemės ūkio produktų eksporto rinkinio M egzempliorių, savo ruožtu Teritorinė muitinė minėtą dokumentą per 2 darbo dienas išsiunčia Nacionalinei mokėjimo agentūrai .

Atliekant tikrinimus ir esant būtinybei turi dalyvauti Valstybinės maisto ir veterinarijos bei augalų apsaugos tarnybų darbuotojai. Visų produktų sektorių fizinis tikrinimas pagal komisijos reglamento Nr. 2090/2002 8 (1) turi būti ne mažesnis kaip 5,5 procentai per kalendorinius metus, kiekvienai kompetentingai įstaigai ir kiekvienam produkto sektoriui atskirai. Kompetentingoje eksporto įstaigoje kaupiami privalomi statistiniai duomenys apie atliktus fizinius tikrinimus, kurių pagrindu nustatomas tikrinimų procentas. Jie turi būti prieinami bet kuriuo momentu, siekiant įsitikinti ar laikomasi nustatytų tikrinimų reikalavimų.

Muitinės priežiūros priemonės taikomos žemės ūkio produktams išankstinio eksporto kompensacijų finansavimo atvejais, kai šie produktai: perdirbami ir per nustatytą laikotarpį eksportuojami; padedami į muitinės sandėlius, laisvuosius sandėlius arba laisvasias zonas ir per nustatytą laikotarpį eksportuojami.

Eksporto muitinės procedūros apima žemės ūkio produktų laikomą muitinės sandėlyje, laisvajame sandėlyje arba laisvojoje zonoje du mėnesius nuo mokėjimo deklaracijos priėmimo dienos, jei eksportuojant žemės ūkio produktus nereikia pateikti eksporto licencijos ar sertifikato. Jei licenciją ar sertifikatą reikia pateikti, tuomet laikotarpio trukmė prilyginama šios licencijos galiojimo trukmei.

Muitinės sandėliuose, kuriuose laikomi produktai, aiškiai atribojamos vietos ženklais, linijomis ir pan. Muitinės sandėliuose atliekamos prekių tvarkymo operacijos. Galvijienos sandėliavimo taisyklės muitinės sandėlyje, laisvajame sandėlyje ar laisvojoje zonoje reglamentuoja EEB Komisijos reglamentas Nr. 456/2003. Grūdų ir ryžių produktų laikymo taisyklės muitinės sandėliuose reglamentuoja EEB Komisijos reglamentas Nr. 1776/1992. Eksportuotojas,

eksportuojantis žemės ūkio produktus po jų laikymo muitinės sandėlyje, laisvajame sandėlyje arba laisvojoje zonoje, pateikia išankstinį pranešimą apie iš sandėlio išgabenamą produkciją.

Apie taikytas muitinės priežiūros priemones eksportuojamiems žemės ūkio produktams kas ketvirtį kompetentingos eksporto įstaigos pildo nustatytos formos ataskaitas, kur detalai aprašoma informacija apie atliktus sukeitimo tikrinimus, nustatytus pažeidimus, jų priežastis. Išanalizavus ketvirtines teritorinių muitinių ataskaitas, galima teigti, kad taikomos muitinės priežiūros priemonės eksportuojamiems kompensuojamiems žemės ūkio produktams yra pakankamos, vykdoma reglamentų nuostatos už kurių įgyvendinimą atsakinga Lietuvos muitinė, tačiau būtina papildomai konsultuoti ir tikrinti muitinės įstaigas, siekiant gauti pasiūlymų, dėl darbo organizavimo pagerinimo.

Apibendrinant galima teigti, kad pagal Muitinės kodeksą Lietuvos Respublikoje taikomos šios eksporto muitinės procedūros: laikinasis išvežimas perdirbti, laikinasis išvežimas, negrąžinamasis eksportas. Deklaruojant prekes visoms išvardytoms muitinės procedūroms naudojama muitinės deklaracija - bendrasis dokumentas, kuris naudojamas Europos Sąjungos šalių narių ir daugelio kitų Europos valstybių. Lietuvos Respublikoje bendrasis dokumentas naudojamas nuo 1995 m. sausio 1 dienos.

3. BENDROSIOS ŽEMĖS ŪKIO POLITIKOS PERSPEKTYVOS

3.1. Žemės ūkio rinkos liberalizavimas

Darbo autoriaus nuomone, labai svarbi bendrosios žemės ūkio politikos tobulinimo kryptis yra žemės ūkio rinkos liberalizavimas.

Pasaulio Prekybos Organizacija (PPO) yra viena svarbiausių tarptautinių organizacijų, sprendžianti tarptautinės prekybos problemas ir siekianti, kad šalių narių prekyba vyktų pagal tarpusavyje sutartas taisykles. PPO siekis – liberalizuoti prekybą, o tai kelia naujus iššūkius ES ūkininkams.

Vienas pagrindinių PPO tikslų - pasaulio prekybos liberalizavimas. Nuo 2013 metų siekiama:

- atsisakyti eksporto subsidijų,
- peržiūrėti importo tarifus,
- atverti rinką trečiųjų šalių žemės ūkio produkcijai,
- paramą žemės ūkiui atsieti nuo gamybos.⁴⁶

Siekiant šių tikslų, rengiami PPO derybų raundai. Jų metu stiprinama ir plečiama pasaulinė prekybos sistema.

Pagrindinės PPO funkcijos yra prekybinių derybų forumas, PPO sutarčių administravimas ir prekybinių ginčų sprendimas. PPO taip pat vykdo nacionalinių prekybos politikų monitoringą, teikia techninę pagalbą besivystančioms šalims, bendradarbiauja su kitomis tarptautinėmis organizacijomis.

Dėl gausybės narių PPO tenka suderinti daugybę nuomonių ir interesų, vyksta atkaklios derybos. Daugelis PPO šalių narių priklauso žemės ūkio derybinėms grupėms. Šios grupės susiformavo tarp šalių, turinčių panašius tikslus žemės ūkio srityje. Jos paprastai pateikia vieningą nuomonę derybose.

Pagrindinės derybinės grupės yra šios:

- ES – derasi dėl 25 šalių narių interesų;
- JAV – dirba atskirai;
- Cairns – Australijos vadovaujama šalių grupė;
- G10 – ekonomiškai stiprios šalys;
- G20 – besivystančių šalių grupė;

⁴⁶ Drożdż. J. Prekybos liberalizavimo iššūkiai // Mano ūkis. Nr. 4. 2006.

- G33 – Strateginių produktų ir specialaus apsaugos priemonių mechanizmo sąjunga;
- G90 – Afrikos-Karibų jūros-Ramiojo vandenyno pakrančių šalys, mažiausiai išsivysčiusios šalys.

Iki šiol derybinės grupės tęsia diskusijas dėl 2001 m. lapkričio 9–14 d. Dohoje, Katare vykusios 4-osios PPO Ministrų konferencijos metu paskelbto derybų dokumento Dohos plėtros darbotvarkės. PPO šalims narėms niekaip nepavyksta išspręsti iškilusių nesutarimų. Dohos plėtros darbotvarkėje keliamas tikslas – sukurti į rinką orientuotą, neiškreipiančią konkurencijos sąlygų prekybos sistemą. Buvo numatyta naujojo raundo derybose toliau svarstyti klausimus dėl: importo muitų sumažinimo; paslaugų rinkos liberalizavimo; prekybos taisyklių ir ginčų sprendimo taisyklių peržiūrėjimo; prekybos ir aplinkosaugos. Į PPO susitikimų darbotvarkę numatyta įrašyti ir naujus klausimus: prekybos liberalizavimą ir konkurenciją, investicijas, elektroninę komerciją.⁴⁷

Meksikoje 2003 m. vykusioje 5-ojoje PPO Ministrų konferencijoje nepavyko pasiekti sutarimo dėl nesuderinamų PPO šalių narių pozicijų. Šio susitikimo baigiamosios deklaracijos projekto tekstas dar labiau sustiprino priešišumą tarp „Šiaurės“ (vadinamosios turtingos ir ekonomiškai išsivysčiusios šalys) ir „Pietų“ (vadinamosios neturtingos ir mažai išsivysčiusios šalys), ir derybos nutrūko.

Derybos buvo atnaujintos 2004 m. rugpjūčio 1 d., PPO Generalinei tarybai priėmus sprendimą dėl tolesnių PPO daugiašalio derybų raundo principų (angl. „July package“ susitarimą). PPO Generalinės tarybos sprendime patvirtinti derybų dėl prekybos žemės ūkio ir ne žemės ūkio produktais palengvinimo (taisyklių dėl muitinės procedūrų supaprastinimo) ir prekybos paslaugomis principai. Šis PPO susitarimas neprieštarauja ES interesams žemės ūkio srityje ir visiškai atitinka dabartinės ES bendrosios žemės ūkio politikos gaires. Šioje srityje numatoma:

- laipsniškai atsisakyti eksporto subsidijų, prekybą iškreipiančių eksporto kreditų, taip pat pagalbos maistu ir kai kurių kitų taikomų priemonių;
- sumažinti konkurencijos sąlygas iškreipiančią vidaus paramą, paliekant išmokas socialiniams, kaimo plėtros ir aplinkosaugos tikslams;
- išskiriami jautriausi produktai, kuriems paliekama galimybė mažesniu laipsniu taikyti muitų tarifų mažinimą negu kitiems žemės ūkio produktams.

„July package“ susitarimas sukonkretina Dohos dokumentą, žemės ūkio derybose nustatant specialius tikslus ir siekiant juos įgyvendinti. Problemas, kurioms reikalingi politiniai sprendimai, numatyta svarstyti tolesniame derybų etape. Tačiau aptariamais svarbūs veiksmai dėl visų trijų

⁴⁷ Drożdż. J. Prekybos liberalizavimo iššūkiai // Mano ūkis. Nr. 4. 2006.

svarstomų klausimų sprendimo, t. y. įėjimo į rinką, eksporto konkurencijos ir nacionalinės šalies paramos. Ieškoma būdų įgyvendinti istorinį pasižadėjimą – pašalinti visas eksporto subsidijavimo formas iki to laiko, kol bus patvirtintas galutinis susitarimo dokumentas.

2005 m. spalio 28 d. ES pateikė PPO derybų partneriams naują pasiūlymą, kuriame nėra esminių pakeitimų dėl „Gintarinės dėžės“ priemonių, tačiau siūloma mažinti leistinos paramos ribą – de minimis. Nedidelė žemės ūkio sektoriui suteiktos pagalbos suma netraktuojama kaip rinką iškreipianti paramos priemonė ir siūloma dabartinę 5 proc. de minimis ribą, nustatytą išsivysčiusiems šalims, mažinti 80 proc. Tai reikštų, kad de minimis maksimali riba būtų tik 1 proc., skaičiuojamas nuo konkrečios pagamintos produkcijos vertės. JAV, kuri plačiai taiko de minimis nuostatą, yra siūliusi tik 50 proc. mažinimą (nustatant 2,5 proc. ribą).

Esminis ES siūlomas pakeitimas yra didesnis importo tarifų mažinimo laipsnis visose pakopose. Tarifų pakopos išlieka keturios, kaip ir pirminiame ES siūlyme.

ES siūlo importo tarifus vidutiniškai mažinti 46 proc. (nuo 22,8 proc. iki 12,2 proc.). Tačiau JAV ir besivystančių šalių grupė G20 su tuo nesutinka ir ragina ES daryti didesnes nuolaidas, o aukščiausios pakopos tarifus JAV reikalauja sumažinti 90 proc., o besivystančių šalių grupė siūlo tarifus mažinti 75 proc. Jeigu ir būtų susitarta dėl ES siūlomų dydžių, kai kurie ES žemės ūkio sektoriai, ypač jautienos, patirtų smūgį. To galima būtų išvengti, šiuos produktus priskiriant jautrių produktų kategorijai. Esminių diskusijų jautrių produktų klausimu kol kas nevyko, bet jautieną ir paukštieną bei vaisius ir daržoves ES išskyrė kaip prioritetinius produktus, siūlomus šiai kategorijai. JAV ir G20 šalių grupė teigia, kad ES reikalauja per ilgo sąrašo jautrių produktų ir priešinasi šiam ES siūlymui.

Esant tokiems nuomonių ir interesų skirtumams bei šalių tarpusavio prieštaravimams, prekybos liberalizavimo ateitis lieka neaiški. Derybos vyksta vangiai, kompromisai jose sunkiai skinasi kelią.

Vis dėlto ES radikaliai keičia žemės ūkio politiką, siūlo esminius poslinkius liberalizuojant rinką. Dideli pasikeitimai žemės ūkio rėmimo srityje kelia naujus iššūkius ES ūkininkams. ES ir JAV galėtų pakeisti savo siūlymus dėl žemės ūkio pasaulio prekybos derybose, jei pagrindinės besivystančios šalys pateiktų geresnių pasiūlymų atverti savo paslaugų ir pramoninių prekių rinkas.

Kita vertus, laisva prekyba gali suteikti ir naujų verslo galimybių, sąlygoti efektyvesnę išteklių paskirstymą. Tačiau gamintojų ir paslaugų tiekėjų prioritetai turės būti peržiūrėti iš esmės. Prekybos srautams vis daugiau įtakos turės prekių ir paslaugų kokybė, asortimentas, unikalumas. Prekybos liberalizavimo naudą pajus vartotojai, kurie turės didesnę pasirinkimą ir galės džiaugtis sumažėjusiomis kainomis, kurias nulems padidėjusi konkurencija.

Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) šalims 2006 m. nepavykus susitarti dėl subsidijų nutraukimo žemės ūkiui ir importo tarifų mažinimo, šios organizacijos vadovas Paskalis Lami (Pascal Lamy) neribotam laikui atidėjo Dohos raundo derybas dėl pasaulio laisvosios prekybos.

Darbo autoriaus nuomone, laisvoji pasaulio prekyba:

- sumažintų žemės ūkio produktų prekybos barjerus,
- paskatintų konkurenciją,
- pigesnė importinė produkcija numuštų kainas išsivysčiusiose šalyse – dėl to laimėtų vartotojai.

Kopenhagos konsensuso duomenimis, jei labiau pažengusios šalys nustotų kištis į žemės ūkį, jos kartu gautų 110 mlrd. JAV dolerių, o nauda iš visos pasaulio prekybos liberalizavimo vertinama 254 mlrd. JAV dolerių per metus.⁴⁸

Įvairių ekonomistų nuomone, Dohos raundas sustojo pirmiausia dėl pažengusių šalių nenoro imtis reformų žemės ūkio politikoje, tai yra būdas nukreipti dėmesį nuo tikrosios problemos – prie subsidijų pripratęs žemės ūkis.

3. 2. Eksporto muitinių procedūrų kontrolės sustiprinimas

Lietuvos Respublikos muitinės įstaigos įgyvendina funkcijas, kurios būdingos visoms Europos Sąjungos šalių muitinėms. Viena tokių sričių – tai muitinės veikla vykdant ES bendrąją žemės ūkio politiką, kuri susijusi su muitinės funkcijomis administruojant kompensacijų išmokėjimą eksportavus prekes iš ES į „trečiąsias“ valstybes, prekių fizinio tikrinimo ypatumais eksportuojant žemės ūkio produktus.

Eksporto kontrolė - pagrindinė funkcija, įgyvendinant bendrąją žemės ūkio politiką, kur svarbiausias vaidmuo tenka muitinės įstaigoms. Muitinės dalyvauja įgyvendinant ir vykdant Bendrijos išorės prekybai skirtus teisės aktus, ne tik kalbant apie muitus ir prekybos politikos priemones, bet ir apie saugumą, aplinkosaugą, antidempingą, vartotojų apsaugą, kultūrinę ir žemės ūkio kontrolę. Lietuvos muitinės paskirtis yra užtikrinti rinkos ir visuomenės saugą ir saugumą; užtikrinti muitinės administruojamų mokesčių surinkimą; sudaryti palankias sąlygas verslo plėtrai.⁴⁹

⁴⁸ Šilėnas Ž. Pūdymuose įklimpusi Doha. 2006 m. liepos 27 d. VŽ Nr. 144 (12 psl.).

⁴⁹ Lietuvos Respublikos muitinės veiklos strategija 2005-2010 m, patvirtinta Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2005 m. blankio 8 d. Įsakymu Nr. 1B-260.

Muitinės institucijos atsalingos už tokias kontrolės sritis:

- muitų, taikomų pagal teisingą prekės kodo, kilmės ir muitinės vertės aprašymą, pobūdžio ir dydžio kontrolė;
- prekių kontrolė pagal muitinės priežiūrą (laikinais saugomos ir tam tikroms muitinės procedūroms pateiktos prekės);
- prekybos politikos priemonių (tikslų) ir prekybos tarifų kontrolė;
- muitinės kompetencijai priskirtų importo, eksporto ir tranzitų draudimų bei apribojimų kontrolė;
- saugumo, saugos ir visuomenės sveikatos reikalavimų kontrolė;
- aplinkosauginių teisės aktų atitikimo kontrolė;
- bendrosios žemės ūkio politikos (CAP) taisyklių atitikimo kontrolė;
- veterinarijos, fitosanitarijos, sveikatos ir kokybės reglamentų atitikimo kontrolė (*www.http://litfood.lt*).

Muitinės procedūros yra svarbi grandis prekybos žemės ūkio ir maisto produktais srityje. Pagrindinė muitinės funkcija, vykdant bendrąją žemės ūkio politiką, yra įsitikinti, kad iš ES muitų teritorijos išgabamos būtent tos prekės, už kurias mokamos kompensacijos. Sprendimas tikrinti prekes priimamas atsižvelgiant į rizikos analizės rezultatus. Pagal Europos Komisijos reikalavimus, per kalendorinius metus fiziškai reikia patikrinti ne mažiau kaip 5 procentus kiekvienos produktų grupės prekių kiekvienoje muitinės įstaigoje.

Eksporto muitinių procedūrų kontrolės tikslus apibrėžia pagrindinės muitinės įstaigų funkcijos, kurias reglamentuoja LR muitinės įstatymas:

- muitinės priežiūros priemonėmis užtikrinti muitų teisės aktų įgyvendinimą;
- administruoti importo ir eksporto maitus ir kitus muitinės administruojamus importo ir eksporto mokesčius;
- kontroliuoti bendrojo muitų tarifo, muitų ir kitų muitinės administruojamų mokesčių bei jų lengvatų, taip pat muitų teisės aktų nustatytų importo, eksporto ir tranzito draudimų bei apribojimų taikymą;
- atlikti muitų teisės aktų pažeidimų prevenciją ir tyrimą;
- taikyti Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo nustatytus operatyvinius veiksmus bei naudoti operatyvinės veiklos priemones su muitinės veikla susijusioms nusikalstamoms veikoms nustatyti ir atlikti šių veikų ikiteisminį tyrimą;

- tvarkyti prekių importo ir eksporto bei prekybos su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis statistiką;
- tikrinti Lietuvos Respublikos muitų teritorijoje savo veiklą vykdančių asmenų ūkinę komercinę veiklą, jos apskaitą, su muitų teisės aktų taikymu susijusią finansinę atskaitomybę (LR Muitinės įstatymas 2004 m. lapkričio 16 d.).

Įgyvendinant bendrąją žemės ūkio politiką Lietuvos Respublikos kompetetingoms eksporto įstaigoms keliami specifiniai reikalavimai:

- tikrinti ir įforminti žemės ūkio produktų eksporto ir importo licencijas, taip pat kitus pagal žemės ūkio prekybos sistemą numatytus dokumentus;
- užtikrinti kontrolinio egzemplioriaus T5 naudojimą įgyvendinant žemės ūkio prekybos sistemą;
- taikyti muitinės priežiūros priemones, susijusias su žemės ūkio produktų eksporto kompensacijų sistemos administravimu;
- taikyti muitinės priežiūros priemones žemės ūkio produktams išankstinio eksporto kompensacijų finansavimo atvejais, kai šie produktai perdirbami ir per nustatytą laikotarpį eksportuojami arba padedami į muitinės sandėlius, laisvuosius sandėlius arba laisvasias zonas ir per nustatytą laikotarpį eksportuojami;
- užtikrinti muitinę priežiūrą tiekiant žemės ūkio produktus pagal tam tikrą specifinę paskirtį;
- atlikti žemės ūkio produktų, už kuriuos mokamos eksporto kompensacijos, muitinį tikrinimą;
- atlikti perdirbtų žemės ūkio produktų receptūrų registravimą muitinės įstaigose bei sudėties ir jų atitikties įregistruotoms receptūroms tikrinimą šių produktų gamybos vietose;
- atlikti žemės ūkio produktų eksporto kompensacijų nomenklatūros taikymo priežiūrą, įskaitant žemės ūkio produktų klasifikavimą pagal nurodytąją nomenklatūrą;
- organizuoti žemės ūkio ir žuvininkystės produktų eksporto ir importo mokesčių surinkimą;
- surinkti duomenis apie importuojamų produktų kiekį ir importo kainas ir teikti juos Nacionalinei mokėjimo agentūrai;

- atlikti laboratorinius tyrimus žemės ūkio produktų pavyzdžių (mėginių), paimtų šių prekių muitinio tikrinimo metu arba susijusių su perdirbtu žemės ūkio produktų sudėties tikrinimu.

Teritorinių muitinių Kontrolės ir priežiūros bei Pažeidimų prevencijos skyrių funkcijos vykdančią bendrąją žemės ūkio politiką, taikydama priežiūros priemones įgyvendinant ES žemės ūkio ir žuvininkystės prekybos sistemos priemones, vykdo šias funkcijas, susijusias su žemės ūkio ir žuvininkystės produktų eksportu:

- kontroliuoja kompetentingas eksporto ir išvežimo iš ES muitų teritorijos įstaigas;
- analizuoja statistinius duomenis ir pateikia atsakaitas Muitinės departamentui;
- registruoja ir kontroliuoja receptūras;
- tikrina laboratorinių tyrimų išvadas ir nustato pažeidimus;
- surenka, analizuoja bei perduoda Nacionalinei mokesčių agentūrai duomenis, reikalingus eksporto kompensacijoms išmokėti (paraiška, mokesčių deklaracija, T5, tikrinimo aktas);
- konsultuoja eksportuotojus ir muitinės įstaigas.

Muitinės eksporto įstaigos – pirminė grandis, vykdančią bendrąją žemės ūkio politiką. Produktų (prekių) eksporto iš ES muitų teritorijos atveju muitinės pareigūnai priima išankstinius eksportuotojų pranešimus (M egzempliorius) apie numatomą išgabenti produkciją, atlieka muitinį produktų tikrinimą ir įforminimą, eksporto licencijų žymėjimą ir priežiūrą, taiko muitinės priežiūros priemones eksportuojant muitinės sandėliuose bei intervencinėse saugyklose laikytus produktus, tiekiant produktus į laivus, orlaivius, tarptautinėms organizacijoms ES teritorijoje, ginkluotoms pajėgoms ne ES teritorijoje. Išankstinis pranešimas apie eksportuojamus žemės ūkio produktus – Muitinės departamento direktoriaus 2004 m. kovo 22 d. įsakymu Nr. 1B–243 patvirtintos formos, užpildytas ir pateiktas su žemės ūkio produktų eksporto rinkiniu.

Siekdamos kontroliuoti verslo įmonių eksportą kompetentingos eksporto įstaigos registruoja ir analizuoja išankstinius pranešimus apie numatomus eksportuoti produktus, įformina muitiniam tikrinimui pateiktus dokumentus ir duomenis siunčia į teritorines muitines. Jos atsako už prekių fizinio ir sukeitimo tikrinimą organizavimą, mėginių ėmimą ir siuntimą į muitinės laboratoriją. Kompetentingos muitinės eksporto įstaigos privalomus statistinius duomenis perduoda teritorinės muitinės Pažeidimų prevencijos skyriui.

Muitinė privalo užtikrinti kontrolinio egzemplioriaus T5 naudojimą įgyvendinant žemės ūkio politiką. Kontrolinis egzempliorius T5 – dokumentas, nurodytas Reglamento (EEB) Nr. 2454/1993,

912a–912g straipsniuose. Jis naudojamas eksportuojant žemės ūkio produktus, kai būtina pateikti įrodymą, jog laikomasi nustatytų sąlygų, dėl prekių naudojimo ir paskirties vietos:

- kad produktai išvežti iš Bendrijos muitų teritorijos;
- kad produktai pristatyti į tam tikras ES vietas, kur jie laikomi eksportuotais;
- išankstinio finansavimo atveju, kai produktai už kuriuos sumokėta eksporto kompensacijos gabenami iš muitinės sandėlio, esančio vienoje ES šalyje, į kitą ES šalies-narės muitinės sandėlį;
- eksportuojant žemės ūkio produktus paimtus iš intervencinių atsargų.

Muitinės atlieka labai svarbų statistikos rinkimo darbą. Jos surenka ir apdoroja prekių importo, eksporto bei prekybos su užsienio šalimis statistinius duomenis. Muitinių surinkti duomenys padeda priimti sprendimus dėl poreikio riboti prekių, negalinčių sąžiningai konkuruoti su ES gaminiais, skaičių. Muitinių surinkti duomenys padeda nustatyti šalies ekonomikos bei tarptautinės prekybos tendencijas.

Apibendrinant galima teigti, kad eksporto muitinių procedūrų kontrolės tikslai yra sudaryti palankias verslo sąlygas ES šalių gamintojams ir eksportuotojams bei stabilizuoti Europos Bendrijos rinką. Šiam tikslui pasiekti taikomos įvairios priemonės: apsaugos nuo pigių importuotų produktų iš "trečiųjų" šalių priemonės (muitai, kvotos, preferencinės tarifinės priemonės), importo ir eksporto licencijos, įvežimo ir išvežimo ribojimas bei draudimas ir kitos.

PABAIGA

Bendroji žemės ūkio politika (BŽŪP) - tai nuosekliai išplėtota perskirstomojo pobūdžio Europos Sąjungos politika, kurios svarbiausia paskirtis – ES biudžeto lėšomis remti žemės ūkio sektorių, garantuojant žemės ūkio produkcijos supirkimo kainas. BŽŪP pagrindas yra sudėtingas daugelio ž.ū. produktų rinkos reguliavimo mechanizmas, palaikantis didesnes

Pagrindiniai BŽŪP principai: bendra žemės ūkio produktų rinka; bendrijos preferencija (pirmenybė ir privilegijos, teikiamos Europos Bendrijos gamintojams); finansinis solidarumas (BŽŪP finansuojama bendromis lėšomis per EB biudžetą).

Lietuvos muitinės funkcijos įgyvendinant BŽŪP – žemės ūkio produktų importo, eksporto kontrolė ir kontrolė po muitinio įforminimo, – pradėtos vykdyti nuo 2004 m. gegužės 1 dienos. Muitinės pareigūnai atlieka importuojamų žemės ūkio produktų (prekių) muitinį tikrinimą ir įforminimą, importo licencijų žymėjimą ir priežiūrą, kad nebūtų įvežamas didesnis produktų kiekis nei nurodyta licencijoje, kai importo licencijos pateikimas privalomas, taip pat renkami importo mokesčiai, kontroliuojamas jų taikymas.

Produktų (prekių) eksporto iš ES muitų teritorijos atveju muitinės pareigūnai priima išankstinius eksportuotojų pranešimus apie numatomą išgabenti produkciją, atlieka muitinį produktų tikrinimą ir įforminimą, eksporto licencijų žymėjimą ir priežiūrą, taiko muitinės priežiūros priemones eksportuojant maisto sandėliuose, muitinės sandėliuose bei intervencinėse saugyklose laikytus produktus (prekes), tiekiant produktus į laivus, orlaivius, tarptautinėms organizacijoms ES teritorijoje, ginkluotoms pajėgoms ne ES teritorijoje.

Galima teigti, kad muitinė vaidina labai svarbų vaidmenį vykdant bendrąją žemės ūkio politiką:

- užtikrina tarifinių ir netarifinių reguliavimo priemonių taikymą (muitai, kvotos, importo ir eksporto licencijos, įvežimo ir išvežimo ribojimas bei draudimas ir kt.);
- prižiūri, kad prekės, už kurių eksportą bus mokamos subsidijos, būtų išvežtos iš ES muitų teritorijos garantuoja muitinės priežiūros priemonių taikymą.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

1. Žemės ūkio produktų importo ir eksporto reguliavimo priemonės yra: eksporto kompensacijos, importo kvotos, importo reguliavimas. Šių eksporto ir importo reguliavimo instrumentų taikymo žemės ūkio ir maisto produktams ypatumai pasireiškia tuo, kad sukūrė garantijas Europos Sąjungos žemės ūkio gamintojams konkuruoti su pigia išorine produkcija tiek ES rinkos viduje, tiek pasaulinėse rinkose.

2. 2005 m. ženkliai padidėjo užsienio prekyba žemės ūkio ir maisto produktais, ypač prekyba su ES šalimis. Lyginant su 2004 m., žemės ūkio ir maisto prekių eksportas padidėjo 42 proc., importas padidėjo 25 proc. Darbo autoriaus nuomone, svarbiausias maisto produktų pardavimo užsienyje didėjimo veiksnys - konkurencingumas ir ES eksporto subsidijos. 2005 metais Nacionalinė mokėjimo agentūra tokių subsidijų išmokėjo 151,1 mln. Lt, iš jų daugiausiai – už cukraus eksportą. 2006 metais planuojama žemės ūkio produktų eksportuotojus paremti maždaug 250 mln. Lt.

3. Nuo 2004 metų gegužės 1 d. Lietuvos prekyba su dvidešimt keturiomis ES valstybėmis tapo visiškai liberalizuota - muitų sąjungos sąlygomis tarp ES šalių panaikinti visi muitai ir kiti prekybiniai apribojimai. Europos sąjunga yra didžiausia žemės ūkio produktų importuoja ir antroje vietoje pasaulyje pagal eksportą. Prekyba su trečiosiomis šalimis pagrįsta tarifinėmis ir netarifinėmis reguliavimo priemonėmis – tai muitų tarifai, kvotos, licencijos, kurios užtikrina stabilią rinką, jos apsaugą ir geros kokybės produkciją.

4. Lietuvos eksporto ir importo statistiniai duomenis rodo, kad Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą turėjo teigiamą įtaką šalies eksporto apimčių didėjimui. ES yra svarbiausias pagal prekybos apimtis Lietuvos eksporto ir importo partneris. Lietuvos prekyba su ES šalimis 2005 metais sudarė apie 68 procentus visos užsienio prekybos.

5. Pagrindiniai pokyčiai nuo įstojimo į Europos Sąjungą dienos - tai muitinių procedūrų bei muitų ir kitų ribojimų prekybai ES viduje panaikinimas. Lietuvos įmonės visoje ES teritorijoje gali prekiauti tokiomis pat sąlygomis, kaip ir Lietuvos viduje, išnyko eksporto ir importo sąvokos prekybai su kitomis ES šalimis. Lietuvos Respublikoje taikomos šios importo muitinės procedūros: išleidimas laisvai cirkuliuoti (importas vidaus vartojimui), muitinis tranzitas, muitinis sandėliavimas, laikinasis įvežimas perdirbti, muitinės prižiūrimas perdirbimas, laikinasis įvežimas, laikinasis išvežimas perdirbti, laikinasis išvežimas, negražinamasis eksportas. Lietuvos Respublikoje taikomos šios eksporto muitinės procedūros: laikinasis išvežimas perdirbti, laikinasis išvežimas, negražinamasis eksportas.

6. Pagrindinė Lietuvos muitinės funkcija, įgyvendinant bendrąją žemės ūkio politiką, yra eksporto kontrolė, kur svarbiausias vaidmuo tenka kompetentingoms eksporto muitinės įstaigoms. Muitinės pareigūnai privalo užtikrinti produktų muitinį tikrinimą ir įforminimą. Muitinės dalyvauja įgyvendinant ir vykdant Bendrijos išorės prekybai skirtus teisės aktus, ne tik kalbant apie muitus ir prekybos politikos priemones, bet ir apie saugumą, aplinkosaugą, antidempingą, vartotojų apsaugą. Lietuvos muitinės paskirtis yra užtikrinti rinkos ir visuomenės saugą ir saugumą; užtikrinti muitinės administruojamų mokesčių surinkimą; sudaryti palankias sąlygas verslo plėtrai.

7. Labai svarbi Lietuvos muitinės funkcija - statistikos duomenų rinkimas. Ji surenka ir apdoroja prekių importo ir eksporto su trečiosiosiomis šalimis statistinius duomenis, t.p. prekybos duomenis su ES valstybėmis narėmis. Tai yra skirtingi prekybos režimai, turintys skirtingus duomenų rinkimo būdus ir poveikį gamintojams, eksportuotojams ir importuotojams. Muitinių surinkti duomenys padeda priimti sprendimus dėl poreikio riboti prekių, negalinčių sąžiningai konkuruoti su ES gaminiais, skaičių, nustatyti šalies ekonomikos bei tarptautinės prekybos tendencijas.

Bendrosios žemės ūkio politikos įgyvendinimui gerinti Lietuvos muitinėje **SIŪLOMA:**

1. Darbo autoriaus nuomone kvotų, licencijų gavimo žemės ūkio produktams sudėtinga sistema labai apsunkina muitinio įforminimo procesą. Sudėtinga ir ilga eksportuojamų žemės ūkio produktų, už kuriuos mokamos gražinamosios išmokos, sistema. Pažymėtina, kad nepakankamai suderinta kai kurie šių prekių muitinio įforminimo aspektai tarp muitinės bei Nacionalinės mokėjimo agentūros. Europos Sąjungos šalių muitinėse dar nėra vienodai traktuojamos kai kurios reglamentų, kitų normatyvinių aktų nuostatos, dėl ko kyla nemažai nesusipratimų, teikiant paslaugas užsienio įmonėms. Esant sudėtingų Europos Sąjungos muitinės veiklą reglamentuojančių teisės aktų, reglamentų, kodeksų gausybei, tiek logistikos kompanijų klientams, tiek vežėjams sunku susigaudyti procedūrose ir tvarkose, forminant krovinius muitinėse. Siekiant efektyvios muitinės procedūrų formavimo sistemos suformavimo labai svarbus būtų racionalus, bet ne smulmenišką valstybės institucijų požiūris.

2. Apie taikytas muitinės priežiūros priemones eksportuojamiems žemės ūkio produktams kas ketvirtį kompetentingos eksporto įstaigos pildo nustatytos formos ataskaitas, kur detaliam aprašoma informacija apie atliktus sukeitimo tikrinimus, nustatytus pažeidimus, jų priežastis. Išanalizavus ketvirtines teritorinių muitinių ataskaitas, galima teigti, kad taikomos muitinės priežiūros priemonės eksportuojamiems kompensuojamiems žemės ūkio produktams yra pakankamos, vykdoma reglamentų nuostatos už kurių įgyvendinimą atsakinga Lietuvos muitinė,

tačiau būtina papildomai konsultuoti ir tikrinti muitinės įstaigas, siekiant gauti pasiūlymų, dėl darbo organizavimo pagerinimo.

3. Įvertinant tai, kad PPO Dohos raunde keliami reikalavimai liberalizuoti žemės ūkio produktų rinką, Lietuvos žemdirbiai iš anksto turėtų būti pasiruošę veikti didesnės konkurencijos sąlygomis, importuotojai ir eksportuotojai ieškoti naujų partnerių. Laisvoji pasaulio prekyba sumažintų žemės ūkio produktų prekybos barjerus, paskatintų konkurenciją, pigesnę importinę produkciją numuštų kainas ES rinkoje ir kitose išsivysčiusiose šalyse - dėl to laimėtų vartotojai.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Bendrijos muitinės kodeksas // <http://www.cust.lt>.
2. Europos Komisijos komunikatas dėl autonominio tarifų sustabdymo ir kvotų (98/C 128/02).
3. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 1043/2005, 2005 m. birželio 30 d., taikomi prekybai į Romos sutarties I priedą neįtrauktais produktais, kurių gamyboje panaudoti pagrindiniai žemės ūkio produktai.
4. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 1291/2000, 2000 m. birželio 9 d., nustatantis bendrąsias išsamias taisykles dėl importo ir eksporto licenzijų bei sertifikatų su iš anksto nustatyta kompensacija sistemos taikymo žemės ūkio produktams.
5. Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 1776/1999, grūdų ir ryžių produktų laikymo taisyklės muitinės sandeliuose.
6. Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 2220/85, 1985 m. liepos 22 d., nustatantis bendras išsamias taisykles dėl užstatų sistemos taikymo žemės ūkio produktams.
7. Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 2454/93, 1993 m. liepos 2 d., išdėstantis Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodekso įgyvendinimo nuostatas.
8. Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 3846/87, nustatantis žemės ūkio produktų, už kuriuos skiriamos eksporto grąžinamosios išmokos, nomenklatūrą.
9. Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 456/2003, dėl galvijienos sandėliavimo taisyklių.
10. Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 800/1999, 1999 m. balandžio 15 d., nustatantis bendrąsias išsamias eksporto grąžinamųjų išmokų sistemos taikymo žemės ūkio produktams taisykles.
11. Tarybos direktyva 97/78/EB, nustatanti produktų, įvežamų iš trečiųjų šalių į Bendriją, veterinarinių tikrinimų principus, nuostatas.
12. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1254/1999, dėl bendro galvijienos rinkos organizavimo.
13. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1255/1999, dėl bendro pieno ir pieno produktų rinkos organizavimo.
14. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1784/2003, dėl bendro grūdų rinkos organizavimo.
15. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 3448/93, 1993 m. gruodžio 6 d., nustatantis prekybą tam tikromis prekėmis, pagamintomis perdirbant žemės ūkio produktus, tvarką.
16. Lietuvos Respublikos Muitinės įstatymas // Valstybės žinios. Nr. 73-2517. 2004 balandžio 30 d.
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1157 “Dėl laikinojo prekių saugojimo sandėlių (importo ir eksporto terminalų) steigimo ir veiklos taisyklių patvirtinimo”.

18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 719, 2001 m. birželio 14 d. “Dėl laikinojo prekių įvežimo į Lietuvos Respubliką tvarkos patvirtinimo”.
19. Lietuvos Respublikos Žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymas// Valstybės žinios. 2002, Nr. 72-3009.
20. LR Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2004 m. gegužės 21 d. įsakymas Nr. B1-520 “Dėl Lietuvos Respublikos valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2003 m. rugsėjo 8 d. Įsakymo Nr. B1-723 „Dėl gyvūninių produktų, įvežamų į Lietuvos Respubliką, veterinarinio tikrinimo tvarkos patvirtinimo“ pakeitimo// Valstybės žinios. 2004, Nr. 85-3096.
21. Muitinės departamento direktoriaus įsakymas Nr. 1B-399, 2004 m. balandžio 26 d. “Žemės ūkio produktų eksporto rinkinio pateikimo ir priėmimo kompetetingoje eksporto muitinės įstaigoje bei eksporto muitinės formalumų atlikimo žemės ūkio produktams instrukcija“.
22. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2006 m. vasario 6 d. įsakymas Nr. 1B-74 “Dėl muitinės pareigūnų paimtų žemės ūkio produktų mėginių klasifikavimo pagal žemės ūkio produktų, kuriems skiriamos eksporto gražinamosios išmokos, nomenklatūrą ir kombinuotąją nomenklatūrą nuostatų, žemės ūkio produktų mėginių ėmimo instrukcijos patvirtinimo”// Valstybės žinios. 2006, Nr. 24-822.
23. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos direktoriaus 2004 m. balandžio 22 d. įsakymas Nr.1B-382 “Dėl M egzemplioriaus pildymo ir muitinio įforminimo instrukcijos patvirtinimo// Valstybės žinios, Valstybės žinios. 2004, Nr. 60-2167.
24. Valstybės žinios. Nr. 52-1841. 2001.
25. Drożdż. J. Prekybos liberalizavimo iššūkiai // Mano ūkis. Nr. 4. 2006.
26. Europos Sąjunga. <http://www.euro.lt/evn/showarchive.php3?ArticleID=48&Cat=3>. Lietuvos Respublikos teisės aktų, susijusių su eksporto, importo ir tranzito procedūromis, peržiūra įvertinant jų atitiktį Europos Bendrijų sutarties 28–30 straipsniams (Ataskaita), (Įvertinimas pagal prekių skyrius). <http://www.ukmin.lt/lt/prekyba/uzsienio/moksliniai-darbai/doc1/28-30str-Ataskaita.doc>.
27. Lietuvos Respublikos muitinės veiklos strategija 2005-2010 m, patvirtinta Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2005 m. balandžio 8 d. Įsakymu Nr. 1B-260.
28. Lietuvos Respublikos ūkio ekonominės ir socialinės būklės 2005 metais apžvalga. [http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/2005_uk.apzv\(p\)galutine1.zip](http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/2005_uk.apzv(p)galutine1.zip).
29. Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra // <http://www.svv.lt>.

30. Lietuvos užsienio prekyba //Lietuvos statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.- Vilnius.
31. Lietuvos užsienio prekyba. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. <http://www.std.lt>.
32. Lietuvos užsienio prekybos pokyčių ir plėtros analizė (2005 m.). <http://www.ukmin.lt/lt/prekyba/uzsienio/moksliniai-darbai/doc1/Pokyciai05.doc>.
33. Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų užsienio prekybos analizė// Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. Vilnius, 2005.
34. Mano ūkis. http://www.manoukis.lt/index.php?open=submain&skiltis=19&nav=EURO%C5%AAKIS&ban_id=2.
35. Nausėda G. ir kt. Lietuvos makroekonomikos apžvalga. Nr. 16. Vilnius: AB Vilniaus bankas, 2004.
36. Nausėda G. ir kt. Lietuvos makroekonomikos apžvalga. Nr. 24. Vilnius: Vilniaus bankas, 2006.
37. Paulikas V. Europos Sąjungos bendroji žemės ūkio politika ir administravimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002.
38. Radžiukynas J. 2006 mokslo metų neakivaizdinių magistrantūros studijų Europos Sąjungos muitų politika ir jos administravimas paskaitų konspektas. Vilnius.
39. Rinkotyra. Žemės ūkio ir maisto produktai. Vilnius: Lietuvos agrarinės reformos institutas. Nr. 1 (31), 2006.
40. Rudzakis R., Kvedaras V. Lietuvos eksporto tendencijos ir ekonometriniai modeliai// Pinigų studijos. Vilnius : Lietuvos bankas, 2003. Nr. 4.
41. Šilėnas Ž. Pūdymuose įklimpusi Doha// Verslo žinios. 2006 m. liepos 27 d. Nr. 144.
42. Urbonas J.A. Eksporto organizavimas ir planavimas. K.: Technologija, 2003.
43. Užsienio prekyba žemės ūkio ir maisto produktais 2003-2005 metais pagal 2 ir 4 KN ženklus. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. <http://www.std.lt>.
44. Užsienio prekyba. Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija. <http://www.ukmin.lt/lt/prekyba/uzsienio/>.

45. Verslui. Lietuvos muitinė.
http://www.cust.lt/?bcsi_scan_B52DDB80311C2786=dDKksZ9MUrY1KqiUsoXhnAEAAABavAwA.
46. Vilčinskas M. ir kt. Lietuvos žemės ūkio integracija į Europos Sąjungą. Europos komitetas prie LR Vyriausybės. 2000.
47. Vilpišauskas R., Lietuvos integracija į Europos Sąjungos vidaus rinką: poveikis verslui. 2002.
48. Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras. <http://www.ris.lt>.
49. Žemės ūkio produktų bendrosios rinkos organizavimas (Tarybos reglamentai su pakeitimais).
[http://www.cust.lt/miscdata/bendrrinkorg\(1 priedas\).pdf](http://www.cust.lt/miscdata/bendrrinkorg(1 priedas).pdf).
50. Žemės ūkio produktų, kuriems gali būti skiriamos eksporto kompensacijos, sektoriai.
<http://www.cust.lt/miscdata/ekspkompenssektoriai.pdf>.

SANTRAUKA

ŽEMĖS ŪKIO PRODUKTŲ IMPORTO IR EKSPORTO MUITINĖS PROCEDŪRŲ TAIKYMO YPATUMAI

Reikšminiai žodžiai: Bendroji žemės ūkio politika, užsienio prekyba, muitinės importo ir eksporto procedūros, muitinės kontrolė, rinkos liberalizavimas.

Temos problematiškumas: Bendroji žemės ūkio politika suvaidino ypač svarbų vaidmenį plėtojant ir gilinant integracijos procesus Europoje. Lietuvai įsiliejus į bendrąją ES rinką atsivėrė galimybė veikti didesnėje ir aktyvesnėje rinkoje, naudotis ES paramos instrumentais. Tačiau kartu su padidėjusiomis galimybėmis Lietuvos žemės ūkio sektoriui teko priimti ir ES bendrosios rinkos iššūkius: didesnę konkurenciją vidaus rinkoje, aukštus kokybės standartus, prekybos ir gamybos apribojimus. Kol kas nepakankamai suderinti žemės ūkio produktų muitinio įforminimo aspektai tarp muitinės bei Nacionalinės mokėjimo agentūros. Europos Sąjungos šalių muitinėse dar nėra vienodai traktuojamos kai kurios reglamentų, kitų normatyvinių aktų nuostatos, dėl ko kyla nemažai nesusipratimų, teikiant paslaugas užsienio įmonėms. Esant sudėtingų Europos Sąjungos muitinės veiklą reglamentuojančių teisės aktų, reglamentų, kodeksų gausybei, tarptautinės prekybos operatoriams sunku susigaudyti procedūrose ir tvarkose, forminant krovinius muitinėse.

Temos aktualumas: Lietuvai tapus ES nare pasikeitė žemės ūkio ir maisto produktų prekybos režimas ir muitinės importo ir eksporto procedūrų teisinis reguliavimo ir jų kontrolės atlikimas.

Tyrimo tikslas: išnagrinėti žemės ūkio produktų eksporto ir importo ir jiems taikomų muitinės procedūrų pokyčius Lietuvai įstojus į ES.

Tyrimo uždaviniai: apibūdinti Bendrąją žemės ūkio politiką, atskleisti jos tikslus ir reguliavimo instrumentus; išnagrinėti žemės ūkio produktų importo ir eksporto reguliavimo instrumentus; atlikti Lietuvos žemės ūkio produktų eksporto ir importo analizę 2000-2005 metais; išanalizuoti importo ir eksporto muitinių procedūrų taikymo ypatumus žemės ūkio produktams; pateikti bendrosios žemės ūkio politikos perspektyvas.

Bendroji žemės ūkio politika (BŽŪP) - tai nuosekliai išplėtota perskirstomojo pobūdžio Europos Sąjungos politika, kurios svarbiausia paskirtis – ES biudžeto lėšomis remti žemės ūkio sektorių, garantuojant žemės ūkio produkcijos supirkimo kainas. Lietuvos muitinės funkcijos įgyvendinant BŽŪP – žemės ūkio produktų importo, eksporto kontrolė ir kontrolė po muitinio įforminimo, – pradėtos vykdyti nuo 2004 m. gegužės 1 dienos.

Darbe išanalizuotos žemės ūkio produktų importo ir eksporto reguliavimo priemonės. Atlika Lietuvos žemės ūkio produktų importo-eksporto analizė. Apžvelgta importo ir eksporto muitinių procedūrų esmė ir teisės aktai.

Žemės ūkio produktų importo ir eksporto reguliavimo priemonės yra: eksporto kompensacijos, importo kvotos, importo reguliavimas. 2005 m. ženkliai padidėjo užsienio prekyba žemės ūkio ir maisto produktais, ypač prekyba su ES šalimis. Lyginant su 2004 m., žemės ūkio ir maisto prekių eksportas padidėjo 42 proc., importas padidėjo 25 proc.

Importuojamiems ir eksportuojamiems žemės ūkio produktams taikomos įprastinės muitinės procedūros, tačiau jų taikymas turi ir specifinių ypatybių. Tai eksportuojamiems žemės ūkio produktams papildomų muitinės kontrolės priemonių taikymas, kur svarbiausias vaidmuo tenka kompetentingoms eksporto muitinės įstaigoms, o importuojamiems produktams – žemės ūkio mokesčių apskaičiavimas taikomas skirtingoms prekių grupėms. Be to, Lietuvos muitinės atlieka rinkos, visuomenės saugos ir saugumo užtikrinimo funkcijas.

SUMMARY

PECULIARITIES OF APPLYING CUSTOMS PROCEDURES TO IMPORT AND EXPORT OF AGRICULTURAL PRODUCTS

Key words: the Common Agricultural Policy, foreign trade, import and export customs procedures, customs control, deregulation of market.

Problems of the topic: the Common Agricultural Policy has performed an extremely important role in development and extending integration processes in Europe. Upon joining the EU common market Lithuania opened up an opportunity to operate on a larger and more active market, to use the EU support instruments. However along with the increased opportunities Lithuanian agricultural sector had to accept the challenges of the EU common market: greater competition on the internal market, high quality standards, trade and production restrictions. So far the aspects of customs processing of agricultural products are insufficiently agreed upon by the customs and the National Paying Agency. The customs of the EU member states have yet no single interpretation of some regulations, other provisions of legislative documents, which results in much misunderstanding when providing services to foreign companies. Due to a great number of complex European Union legislative documents, regulations, lawbooks governing customs activities, international trade operators face difficulties when trying to get a handle on procedures and practices when they arrange customs clearing for cargo.

Topicality of the issue: since Lithuania has become an EU member state changes in agricultural products and food trade regime and legal regulation of import and export customs procedures and performance of their control have been introduced.

Aim of the research: to analyse the changes in import and export of agricultural products and in the applied customs procedures brought along by Lithuania's membership in the EU.

Research objectives: to define the Common Agricultural Policy, to reveal its objectives and regulatory instruments, to explore regulatory instruments of import and export of agricultural products; to perform the analysis of import and export of Lithuanian agricultural products in 2000-2005; to analyse the peculiarities of applying import and export customs procedures to agricultural products; to offer a prospect of the Common Agricultural Policy.

The Common Agricultural Policy (CAP) is a consistently developed European Union reallocation policy, a major purpose of which is to support the agricultural sector with the funds of

the EU budget, ensuring the purchase prices of agricultural goods. The functions of Lithuanian customs related to implementation of the CAP – import, export control and after-customs-clearance control of agricultural products, have been performed since 1 May 2004.

The paper offers the analysis of agricultural products' import and export regulatory means. The import-export analysis of Lithuanian agricultural products has been conducted. The essence of import and export customs procedures and legal acts has been reviewed.

The regulatory means of import and export of agricultural products are as follows: export refunds, import quotas, import regulation. Year 2005 brought a significant increase in foreign trade of agricultural products, especially in the trade with the EU countries. Export of agricultural products and food has increased by 42 per cent, import has increased by 25 per cent compared to 2004.

Standard customs procedures are applied to imported and exported agricultural products, however the application of the procedures is marked by certain peculiarities. These are: the application of additional customs control means to the exported agricultural products, where the major role goes to relevant export customs establishments, while for the imported products, the calculation of agricultural taxes is applied to different groups of products. Moreover, Lithuanian customs perform the functions of ensuring safety and security of market and society.

Žemės ūkio produktų bendrosios rinkos organizavimas (Tarybos reglamentai su pakeitimais)

Žemės ūkio sektorius	Straipsnis, kuris reglamentuoja	Licencijos
Aliejai ir riebalai	136/66 2 str.	<i>importo ir eksporto licencijos (privalomos)</i>
Gyvi augalai ir skintos gėlės	234/68 8str.	<i>importo licencijos (neprivalomos)</i>
Sėklos	2358/71 4 str.	<i>importo licencijos (neprivalomos)</i>
Kiauliena	2759/75 8 str.	<i>importo ir eksporto licencijos (neprivalomos)</i>
Kiaušiniai	2771/75 3 str.	<i>importo ir eksporto licencijos (neprivalomos)</i>
Ryžiai	3072/95 9 str. 1785/03 10 str.(nuo 2004 09 01 iki 2005 08 31; 2004-2005 prekybos metams)	<i>importo ir eksporto licencijos (privalomos)</i>
Paukštiena	2777/75 3 str.	<i>importo ir eksporto licencijos (neprivalomos)</i>
Ovalbuminas ir laktalbuminas	2783/75 2 str.	<i>importo licencijos (neprivalomos)</i>
Javai (grūdai)	1766/92 9 str. 1784/03 9 str. (nuo 2004 07 01 iki 2005 06 30; 2004-2005 prekybos metams)	<i>importo ir eksporto licencijos (privalomos)</i>
Bananai	404/93 17 str.	<i>importo licencijos (privalomos)</i>
Žemės ūkio produktai, eksportuojami kaip prekės, kurioms netaikomas Romos sutarties I priedas	1520/00	<i>eksporto sertifikatai</i>
Vaisiai ir daržovės	2200/96 31 str.	<i>importo ir eksporto licencijos (neprivalomos)</i>
Perdirbti vaisių ir daržovių produktai	2201/96 11 str.	<i>importo ir eksporto licencijos (neprivalomos)</i>
Aviena ir ožkiena	2529/01 1 str.	<i>importo ir eksporto licencijos (neprivalomos)</i> 1 priedas
Galvijiena (jautiena ir veršiena)	1254/99 29 str.	<i>importo licencijos (privalomos)</i> 1(a) str. (neprivalomos) 1(b) str. eksporto licencijos (privalomos)
Pienas ir pieno produktai	1255/99 26 str.	<i>importo licencijos (privalomos)</i> <i>eksporto licencijos (neprivalomos)</i>
Vynas	1493/99 59 str.	<i>importo licencijos (privalomos) 1(a)(b)strp. (neprivalomos) 1(2) str.(kitiems produktams nei nurodytiems (a) ir (b) eksporto licencijos (neprivalomos) 1(2) str.(kitiems produktams nei nurodytiems (a) ir (b)</i>
Cukrus, izogliukozė ir	1260/01 22 str.	<i>importo ir eksporto licencijos (privalomos)</i>

inulino sirupas		Gliukozė ir laktozė 2730/75
Apyniai	1696/71	
Žaliavinis tabakas	2075/92	
Sausieji pašarai	603/95 1786/03 (nuo 2005 04 01)	
Žuvininkystės ir akvakultūrų produktai	104/00	
Prekės, pagamintos perdirbus žemės ūkio produktus	3448/93	
Pluoštiniai linai ir kanapės	1673/00	